

Miskolci Egyetem

Alkalmazott Társadalomtudományok Intézete

Szociológia MA

Szakdolgozat

A közösségi alapítványok helyzete Magyarországon 2019

Készítette: Bodnár Erika

**Konzulens dr. Szabó-Tóth Kinga
intézetigazgató, egyetemi docens**

Miskolc 2019

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés – személyes kötődés	3
2. Szakirodalmi háttér	6
3. A nonprofit szervezetekről általában	10
3.1. A civil szektor meghatározásának kritériumai	11
3.2. A civil szektor jellemzői	12
3.2.1. Jelentős gazdasági tényező	12
3.2.2. Országos és régiós méretkülönbségek	13
3.2.3. A jóléti szolgáltatások dominanciája	13
3.2.4. A bevételek alakulása, a források csoportosítása	14
3.2.5. A szektor foglalkoztatás élénkítő szerepe	15
3.3. Hogyan jellemezhető a civil szektor Közép-Kelet Európában?	15
4. A közösségi alapítványok története	17
5. Mi is az a közösségi alapítvány?	19
5.1. A közösségi alapítványok főbb jellemzői	20
5.2. Adománygyűjtés	21
5.3. Adományosztás	22
5.4. Közösségépítés	23
5.5. Miért éppen közösségi alapítvány, miért jó, miért más?	23
6. Mi történt a V4 országokban?	26
7. És mi a helyzet Magyarországon?	30
8. Reflexiók	32
8.1. Összehasonlítás a V4 országokkal – jó időben kezdtünk?	32
8.2. Politikai környezet – bizalomhiány?	35
8.3. Magyar sors – magyar mentalitás, nekünk semmi sem sikerül?	39
8.4. A profizmus választ adhat a felmerült problémákra?	42
8.5. Több pénzzel könnyebb lenne?	46
8.6. A pályázatok varázsa?	52
8.7. Záró gondolatok – kommentár nélkül	54
9. Összefoglalás, javaslatok	55
Felhasznált irodalom	58
Idegen nyelvű összefoglaló	60
Mellékletek	62

A magyar Messiások

Sósabbak itt a könnyek
S a fájdalmak is mások.
Ezerszer Messiások
A magyar Messiások.

Ezerszer is meghalnak
S üdve nincs a keresztnék,
Mert semmit se tehettek,
Óh, semmit se tehettek.

Ady Endre

1. Bevezetés – személyes kötődés

2016 nyarán ismertem meg a közösségi alapítvány kifejezést. Illetve találkoztam egy lelkes csapattal Miskolcon, akik jó hangulatú beszélgetések során beavattak határozott elképzelésükbe, hogy Miskolc város közösségi életének fejlesztése érdekében egy különleges szerveződést fognak létrehozni. Mivel a szülővárosom iránt mindig is elkötelezett voltam, szívesen csatlakoztam az akkor még csak kezdeti lépéseket tervező csoporthoz, ha nem is értettem pontosan a formáció lényegét.

Azóta a Térerő Községi Alapítvány Városunkért hivatalosan is bejegyzésre került, megrendeztünk több adománygyűjtő rendezvényt /Élő Adás néven/, szakmailag támogattunk városunkban élő civil kezdeményezéseket, elutaztunk tanulmányutakra Erdélybe, Németországba, részt vettem az Európai Községi Alapítványok Konferenciáján Cardiffban – megtapasztaltam, milyen pezsdítő tud lenni egy város életében egy ilyen kezdeményezés, szerencsés településeken a helyi önkormányzat aktív együttműködésével. Meg is fogalmazódott bennem a kérdés, hazánkban miért jár még mindig gyerekcipőben a civil szerveződés ezen formája akkor, amikor a nonprofit szervezetek – főként a rendszerváltás óta – már igen elterjedtek, jogilag és pénzügyileg is a legfelsőbb szinten szabályozott keretek között működhetnek.

Közgazdász végzettségemre alapozva azért kezdtem el a szociológia MA szakot, mert a társadalmi változások mozgatórugói mindig érdekeltek, hiszek a civil közösségek erejében, legyen az csak egy családi-baráti segítség /kalákában építkezés/, vagy akár országhatárokon átnyúló, nemzetközi szerveződés egy közös célért /Live Aid koncert London 1985 /

A közösségi alapítványok már több mint száz éve működnek világszerte, a rendszerváltás után a volt szocialista országokban is rohamosan terjedtek, tehát elmondhatjuk, hogy politikai-történelmi berendezkedéstől függetlenül van létjogosultságuk. Hazánkban azonban mintha sokkal lassabban válna ismertté a civil szerveződésnek ez a formája.

Tanulmányaimra alapozva szakdolgozatomban azt fogom megvizsgálni, hogy hazánkban miért csak három alapítvány működik, kettő ebből még mindig a kezdeti tapogatózó lépéseket gyakorolva. Az ilyen típusú szerveződések meghonosításáért felelős Gyökerek és Szárnyak Alapítvány 2018-ban felhívást tett közzé, melyben újabb városok bekapcsolódását várta a rendszerbe, s végül az egyébként sem túl sok jelentkezőből csak egy felelt meg a kritériumoknak, tehát továbbra sem várható a tömeges elterjedés.

A szakdolgozatom elején megvizsgálom a civil szerveződések elméleti hátterét, elsőként az USA társadalmát vizsgálva, Alexis Tocqueville műve alapján. Egyrészt azért, mert 1914-ben itt jött létre először közösségi alapítvány, másrészt azért, mert ismereteim szerint az USA közösségi szerveződése, adományozási kultúrája kiemelkedő más országokéhoz képest, ami a közösségi alapítványok egyik lényegi eleme. A társadalmi tőke szintje még mindig itt a legmagasabb, bár egyes tanulmányok szerint csökkenőben van.

A társadalmi tőke elemzése a civil szektor vizsgálatakor kulcskérdés. Közgazdászként a 80-as évek végén Marx Tőke című műve volt az egyik legfontosabb szakirodalmunk. Bourdieu túllépett a tőke közgazdaságtani fogalmán, és kibővítette a kulturális, szimbolikus és társadalmi tőke elemzésével. Ezt az új fogalmat azóta többen értelmezték, bővítették, én is megfogalmazom egy aspektusát.

Kuti Évával – mint a nonprofit szektor legnagyobb hazai szaktekintélyével – 2018 novemberében egy szakmai konferencián találkoztam, ahol felajánlotta személyes segítségét is a témában. Ehhez természetesen feldolgoztam néhány – idevágó – tanulmányát is.

Szinte mindegyik hivatkozott műben felmerült – említés vagy idézet szintjén – Fukuyama Bizalom című műve, amit én is beemelek a vizsgált irodalmak közé. A téma már önmagában is nagyon aktuális – bár szociológiailag sokszor vitatott megállapításokat is tartalmaz, mindazonáltal a nonprofit szerveződések speciális jellegénél fogva kihagyhatatlan alpmű.

A közösségi alapítványok egyszerű meghatározása még azoknak is fejtörést okoz, akik már évek óta dolgoznak a területen, a lényegét átadni néhány szóban nagyon nehéz. Ezért én is kicsit tágabb megközelítésben kezdem az elemzést, az alábbiak szerint:

A szakirodalmi megalapozás után bemutatom a civil szervezetek helyzetét általában, egy, a világ 22 országában készült felmérés alapján, hogy el tudjuk helyezni a civilségen belül ezt a különleges formát. Majd vázolom a közösségi alapítványok történetét. Érdekes megfigyelni, hogy milyen sokáig csak az amerikai kontinensen létezett, Európába lépve rohamosan terjedt, elsősorban a nyugati régiókban, és a rendszerváltás után elsőként Szlovákiában is megjelent.

Ezek után kitérek arra, mi is az ilyen jellegű csoportosulás feladata, miben különbözik más civil szervezetektől, és ez a különlegessége magyarázatot adhat-e arra, hogy nehezen épül be a hazai civil életbe.

Hogy ezt jobban megértsük, kitekintek a V4 országokra, hogyan haladtak a közösségi alapítványok elterjesztésében, mik a tapasztalataik. Azért tartom indokoltnak ezt az összehasonlítást, mert hasonló társadalmi-kulturális háttérrel, hasonló földrajzi adottságokkal rendelkezünk.

Ezek után pedig hazaérkezünk, megnézzük, hogy hazánkban hogyan kezdődött el ez a mozgalom, hol tart most, mik a tapasztalatok.

A magyarországi civil szféra neves kutatójával, a Gyökerek és Szárnyak Alapítvány kuratóriumának vezetőjével / akik célul tűzték ki a közösségi alapítványok hazai elterjesztését/, és a már működő közösségi alapítványok vezetőivel készült interjúk feldolgozása során képet adok arról, hogyan látják az érintettek a szerveződések múltját, milyen tapasztalatokat hasznosíthatnak az utánuk jövők, és hogyan látják a jelenlegi környezetet saját tevékenységük szempontjából.

Az interjúk és a szakirodalmi tájékozódás¹ során sok olyan személyes impulzust szereztem, amelyekkel eddigi tapasztalataimat kiegészítve összegezni tudom a jelenlegi helyzetet, sőt, teszek néhány javaslatot is, hogyan látom a tovább vezető utat.

2. Szakirodalmi háttér

„Az érzelmek és eszmék csak akkor újulnak meg, a szív csak akkor hevül, az emberi szellem csak akkor fejlődik, ha az emberek kölcsönösen hatnak egymásra”²

Tocqueville fent idézett gondolatait azért választottam a szakirodalmi összefoglaló fejlcékeként, mert bár időben a legrégebben született /1835/, mégis a mai napig érvényes minden további kutatás összefoglalásaként.

Adam Smith klasszikus közgazdaságtana szerint az embereket az a vágy mozgatja, hogy javítani akarnak saját helyzetükön.³ A neoklasszikus közgazdászok szerint is az emberek racionális, de önző egyének, akik arra törekszenek, hogy anyagi jólétet biztosítsanak maguknak, ennek érdekében saját érdekeiket a közérdekek elé helyezik.

¹ A közösségi alapítványokkal kapcsolatos kutatást az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

² Tocqueville Alexis de A demokrácia Amerikába Gondolat Kiadó 1983

³ Fukuyama Francis Bizalom Európa Könyvkiadó 1997

Hogyan lehetséges akkor, hogy a másokon segítség, a gyengék, elesettek támogatása mindig is a társadalom működésének része volt?

Tocqueville az amerikai társadalom tanulmányozásakor a leglényegesebb különbségként látja az arisztokratikus társadalmakhoz képest /Franciaországot mintául véve/ az egyenlőséget, mint mindennél előbbre való értéket, amely egymás mellé helyezi az embereket. Az Egyesült Államokban az angol bevándorló telepesek között igen nagy egyenlőség uralkodott, az arisztokráciának még a csírája sem települt le soha. Ennek következményeképpen az emberek közösen tárgyalták meg a közügyeket és ennek során jöttek rá arra, hogy nem is annyira függetlenek embertársaiktól, támogatásukra van szükségük, és ennek elnyerése érdekében gyakran a maguk segítségét is fel kell ajánlaniuk. Felismerték, hogy mivel mindannyian egyformán „gyengék”, egymagukban nagyon kevésre képesek, ezért meg kell tanulniuk, hogyan tudnak szabadon segíteni egymáson.

Azok a szabad intézmények, politikai jogok, amelyek az Egyesült Államokban kialakultak, szüntelenül azon eszme felé terelik a polgárok figyelmét, hogy kinek-kinek kötelessége és egyben érdeke is embertársai hasznára lenni; és mivel semmilyen különös oka sincs gyűlölni őket, hiszen soha nem volt sem rabszolgájuk, sem gazdájuk. Tocqueville is felismeri, hogy az egyéni érdek válik a legfőbb, sőt egyedüli mozgatójává az emberek tetteinek, csak az a kérdés, hogy hogyan értelmezi minden ember a saját egyéni érdekét. Véleménye szerint az egoizmus egyik kontinensen sem erősebb a másiknál, ám az európaiak mindent maguknak akarnak megtartani, ezért gyakran mindent el is veszítenek, az amerikai föl tudja áldozni magánérdekeinek egy részét, hogy mentse a többit.

Az amerikai demokráciáról szóló mű írásakor még csak fél évszázada került ki az ország a gyarmati függésből, ezért a nagy vagyonok száma csekély volt, de azt már akkor is megfigyelte a szerző, hogy az itt szerzett vagyonok semmilyen különleges jogot nem biztosítottak birtokosának, szemben az európai arisztokráciával. Ezen sajátos körülmények talán segítik megértetni, hogy miért az amerikai kontinensen merült fel először a közösségi alapítvány gondolata.

Tisztában kell lennünk persze azzal, hogy a másokon segítségnek Európában is évszázadokra visszatekintő történelme van.

„A jótékonyág és az önkéntes segítségnyújtás nagyon mélyen gyökerezik a csoportban élő emberek egymásra utaltságában, s talán magában az emberi természetben is. Szükségünk van a megerősítésre, a valahová tartozás érzésére, erőnk és fontosságunk tudatára, csoporton belüli státusunk stabilizálására, s mindez arra indít, hogy segítségére legyünk a gyengéknek és rászorulóknak. Ugyanakkor a közösség érdeke is azt diktálja, hogy az elesetteket nem szabad sorsukra hagyni.”⁴

De ezek a segítő társulások általában tisztán vallási jellegűek voltak /apácarendek/, vagy ha gazdasági irányultságuk volt /iparos szervezetek/, akkor is gyakran vallási kötődéssel működtek. Előfordult már a középkorban is, hogy tehetős magánemberek vagyonaikat a közösség érdekében felajánlották, ám városi kezelésre bízták, így nem beszélhetünk a mai klasszikus értelemben vett nonprofit szervezetekről. A későbbi évszázadokban létrejött védegyletek, egyesületek jellemzően egy tevékenység köré szerveződtek, így szintén nem volt még alapja annak a típusú működésnek, mely a mai közösségi alapítványokat jellemzi – s melyet az 5. fejezetben ismertetek.

A civil szervezetek működésének elemzésénél elkerülhetetlen a társadalmi tőke, a bizalom fogalmának körüljárása. A bizalom meghatározása kapcsán Niklas Luhmann bizalomtipológiáját érdemes megemlíteni, mivel szerinte ez a fogalom meglehetősen komplex, ő maga is három típusra osztja: familiarity, confidence, trust.⁵ A „familiarity” vagy más néven ismerősség leginkább a családi és szűkebb ismerősi környezetre jellemző, és pusztán érzésen alapul.

A társadalom működésének elemzésére inkább a confidence és a trust fogalmak alkalmasak. A confidence szerint az embernek mindig vannak előfeltevései és azt gondolja, reméli, hogy nem is téved bennük, míg a trust típusú bizalom esetén be kell kalkulálnia a kockázatot. A confidence típusú bizalom inkább rendszerekre vonatkoztatható, a trust típusú inkább társakra.

Bizonyos szakirodalmak a bizalomnak csak a szervezetekre vonatkozó típusát használják a civilekkel kapcsolatban, véleményem szerint a személyek közötti bizalomnak legalább olyan nagy, ha nem nagyobb jelentősége van esetünkben.

⁴ Kuti Éva Hívjuk talán nonprofitnak

⁵ <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.23.8075&rep=rep1&type=pdf>

Fukuyama könyve elején hivatkozik James Coleman által bevezetett társadalmi tőke fogalomra, amely az emberek azon képessége, hogy csoportokban és szervezetekben együtt tudnak dolgozni embertársaikkal közös célok elérése érdekében.⁶

Saját megfogalmazása szerint a társadalmi tőke bizonyos képesség, amely a társadalomban vagy annak egyes részeiben élő bizalomból származik. A legkisebb, legalapvetőbb társadalmi csoportban, a családban éppúgy megtalálható, mint a legnagyobbban, a nemzetben, és e kettő között bármely más csoportban. Abban különbözik az emberi tőke más formáitól, hogy általában kulturális mechanizmusok - vallás, hagyomány vagy történelmi körülmények – hozzák létre és továbbítják.⁷

A társadalmi tőke többféle mechanizmuson keresztül működhet, mint társadalmi kapcsolathálókon alapuló

- információáramlás (például munkahelykeresés vagy munkaerő-felvétel során);
- kölcsönösségi/kölcsönös segítségi norma;
- közösségi fejlődés és versenyképesség;
- kollektív cselekvés és társadalmi együttműködés, vagy
- kollektív/közösségi tudat, bizalom és szolidaritás.⁸

Fukuyama fejtegetése szerint az emberek nem mindig feltétlenül a pénztárcájuk „szempontjából” döntenek, hanem vallási, erkölcsi, szokás, presztízs megfontolások alapján fogalmazzák meg, mi okoz nekik örömet. Mindezeket a mérlegeléseket pedig jelentősen befolyásolja, hogy milyen csoportban élnek /család, szomszédok, munkahely, lakóközösség, város, nemzet/. Azok a kétirányú kapcsolatok, amelyek egy ilyen közösség irányában működnek, nem egyszerűen a költség-haszon elv alapján épülnek fel. A társadalmi viselkedés több szinten is megfér az önző, legnagyobb haszonra törekvő viselkedéssel. Itt visszautalok Tocqueville hasonló tapasztalataira, melyet az amerikai demokrácia vizsgálatakor szerzett, és amely a civilség elemzésének egyik kulcskérdése lehet.

⁶ Fukuyama, Francis Bizalom 23 oldal

⁷ Fukuyama im. 46. oldal

⁸ Orbán Annamária - Szántó Zoltán Társadalmi tőke 5. oldal

3. A nonprofit szervezetekről általában

A nonprofit szervezetek tevékenysége általában néhány fontosabb társadalmi feladat köré csoportosítható /szociális ellátás, egészségügy, sport-szabadidő-kultúra/. Bár úgy tűnik, hogy az ilyen szervezetek működése legfeljebb a múlt században fejlődött ki, mégis megállapíthatjuk, hogy hasonló célú csoportok működése egyidős az emberek társadalommá fejlődésével, ezekre a segítő tevékenységekre már ekkor szükség volt.

A segítségnyújtás, a közösség tagjainak védelme, jótékony támogatása mélyen gyökerezik az csoportban élő emberek egymásra utaltságában. Szükségünk van a megerősítésre, a valahová tartozás érzésére, erőnk és fontosságunk tudatára, csoporton belüli státusunk stabilizálására, s mindez arra indít, hogy segítségére legyünk a gyengéknek és rászorulóknak. Ugyanakkor a közösség érdeke is azt diktálja, hogy az elesetteket nem szabad sorsukra hagyni.⁹

Természetesen az eltérő történelmi és földrajzi helyzetből adódóan napjainkban minden ország egyedileg felrajzolható nonprofit szektorral rendelkezik, mégis vannak olyan sajátosságok, amikre érdemes kitérni, mielőtt a szerveződések egyik szereplőjét, a közösségi alapítványokat részletesen bemutatnám.

Több szakmai tanulmány mutat rá, hogy korunkban jelentősen megnőtt a civil szervezetek szerepe és jelentősége. Ennek egyik okaként az állam problémamegoldó képességének csökkenését látják. Észak-Európában a hagyományos jóléti intézmények működésének megkérdőjelezése, Közép-Kelet Európa országaiban az államszocializmus összeomlása, világszerte az elhatalmasodó káros környezeti hatások kezelésének nehézségei arra mutatnak, hogy az állam intézményei nem feltétlenül tudják maradéktalanul megoldani az eléjük tornyosuló feladatokat, ezért egyes országokban bevonták a civil szervezeteket is ezek megoldásába.

Az elmúlt években zajló jelentős kommunikációs forradalom, a kapcsolatok nemzetközivé válása, az információ csere gyorsulása szintén segítette a korábban nehezen önállósodó civil szervezetek számának rohamos növekedését.

⁹ Kuti Éva: Hívjuk talán nonprofitnak Nonprofit Kutatások 7. 10. old

A legtöbb ország gazdasági életére is folyamatos útkeresés jellemző. Az erőteljes liberális gondolkodás /amely az elmúlt időszakban „Washington konszenzus”-ként vált ismertté / szerint a minél kisebb állami beavatkozás mellett leginkább a magántőkét kell érvényre juttatni. Más országokra pedig az erőteljes koncentráció, minél több piaci szegmens felügyelet alá vonása a jellemző. Ezeket a kezdeményezéseket tudja kiegyensúlyozni a civil szektor, mert kis mérete révén rugalmas, közel áll az állampolgárokhoz, esetlegesen fizetett alkalmazottai mellett jelentős az önkéntes munka, amely nagyobb függetlenséget tesz lehetővé, személyes kapcsolataival olyan tőkéket tud megmozgatni, amelyek az állam kezdeményezésére „nem mozdulnának”.

3.1. A civil szektor meghatározásának kritériumai

A szektor fejlődése nagyon intenzív, szakirodalma pedig szerteágazó, gondoljunk bele, hogy már a civil - non-profit csoportosítás is kihívásokat jelenthet. Mégis van három olyan kritérium, amellyel elfogadottan ki tudjuk jelölni a civil szektor határait.

1. Működési autonómia és szervezeti elkülönülés a kormányzati szektortól

A szektor szervezetei nem függenek a kormányzattól, ugyanakkor közfeladatokat elláthatnak, kormányzati megrendeléseket kaphatnak, de sem jogi, sem intézményes függés nem jöhet létre az államtól. Saját irányító és döntéshozó testületük van, amelyek természetesen az állam törvényességi felügyelete mellett működhetnek.

2. A profitszétoztás tilalma

A for-profit szektortól jellemzően azzal különül el, hogy tevékenységét nem profitcélok vezérlik. Nem kizárt, hogy alaptevékenységével, vagy kiegészítő szolgáltatásaival bevételre, akár nyereségre is szert tesz, de ezt semmilyen formában nem oszthatják szét a tagok között, hanem vissza kell forgatni az eredeti működési célok elérésére.

Itt jegyzem meg, és az interjúk kapcsán a dolgozat utolsó részében részletesen is kifejtem, hogy bár a civilekre nem jellemző a piaci szektor működési logikája, mégis elengedhetetlennek tartom, hogy bizonyos jellemzőit / tervezés, HR tevékenység, marketing, brandépítés, naprakész pénzügyi ismeretek / magukévá tegyék, ami egyelőre nem jellemző a magyar civil szektorra.

3. Intézményesültség, önálló jogi személyiség.

Csak hivatalosan bejegyzett, intézményes keretek között működő, dokumentumokban rögzített célú, belső szerkezetű szerveződést tekinthetünk civil szervezetnek, amely működési szabályzata alapján tevékenykedik. Ezzel azt is kijelentjük, hogy esetleges csoportosulások, bizonyos cél elérése érdekében alkalmilag létrejött közösségek, laza társulások még akkor sem tekinthetők civil szervezetnek, ha tevékenységük alapján úgy érezzük, hogy hasonlítanak a klasszikus civilekhez.

Említés szintjén érdemes még megjegyezni, hogy a civil szektorhoz tartozik az önkéntesség, jótékonyág definíciója, a közhasznúság, közjó szolgálata, valamint a párpolitikától és a hitélettől való elkülönülés.

Fenti általános megállapítások után részletekbe menő képet kaphatunk egy 22 országban folytatott nemzetközi nonprofit kutatás megállapításaiból, melyet magyar nyelven a Civitalis Egyesület tett közzé.¹⁰

3.2. A civil szektor jellemzői

3.2.1. Jelentős gazdasági tényező

1,1 ezer milliárd dolláros ágazat

A legfejlettebb országokban az alkalmazottak számát tekintve is az egyik legjelentősebb szektor, megelőzve olyan ágazatokat, mint az építőipar, szállítás.

Ha azonban figyelembe vesszük a jelentős számú önkéntest, akkor elmondhatjuk, hogy a vizsgált időszakban az országokban a közalkalmazotti létszámhoz viszonyítva 41 % dolgozott a nonprofit szférában.

¹⁰ Szektor születik *The Emerging Sector Revisited – A Summary* The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies, Center for Civil Society Studies, 1999, Revised Estimates

A világ egyik legnagyobb gazdasága

Ha a nonprofit szektort egy külön országnak tekintenénk, a világ első tíz legnagyobb gazdasága között lenne, megelőzné Brazíliát, Oroszországot, Kanadát és Spanyolországot.

3.2.2. Országos és régiós méretkülönbségek

Közép-Kelet-Európához és Latin-Amerikához képest a fejlett országokban jelentősebb a szektor. A foglalkoztatottak létszámát tekintve az átlag 4,8 %-hoz képest a fejlett országokban 7 %, Latin-Amerikában 2,2 %, míg Közép-Kelet-Európában csupán 1,1 % dolgozik a nonprofit szervezeteknél. Az önkénteseket is bevonva az összehasonlításba, ezek az arányok még szembetűnőbbek.

Az önkéntes munka bölcsőjeként megismert USA egyre inkább elveszíti vezető szerepét, a foglalkoztatottak arányát tekintve a fejlett nyugat-európai országok átvették a vezetést.

Egyesek összefüggést vélnek felfedezni az adott ország jóléti kiadásai és a nonprofit szektor fejlettsége között. Ezek szerint minél lazább szövésű a szociális háló, annál inkább kialakulnak azok a civil szervezetek, amelyek igyekeznek ezt sűrűbbre szőni. A statisztikák azonban ezt nem támasztják alá.

3.2.3. A jóléti szolgáltatások dominanciája

A foglalkoztatottak kétharmada három jelentős szociális területen csoportosul, 30 % oktatás, 20 % egészségügy, 18 % szociális ellátás. Az önkéntesek figyelembe vételével ez az arány jelentősen módosul, 55 %-uk a szociális ellátás és a szabadidős területen vállalt munkát, de közülük nagyobb arányban érdeklődnek a kultúra, gazdaságfejlesztés, környezetvédelem iránt.

Nyugat-Európában a nonprofit szervezetek erős jelenléte az egészségügy, szociális ellátás, oktatás területén észlelhető, részben az egyházaknak köszönhetően. Egyes országokban ezek a szervezetek jelentik az elsődleges védvonalat a szociális, jóléti problémákkal folytatott küzdelemben, az állam is velük keresi a kapcsolatot egy esetleges beavatkozás előkészítésére.

Közép-Európában a szocialista időkben a kulturális-rekreációs szerveződések kaptak állami támogatást, ezért ezek rendszerváltáson áthúzódó erős jelenléte figyelhető meg még most is. Jelentős foglalkoztatotti arányt / 11 % / mutatnak még az üzleti, munkavállalói, szakmai érdekképviseltek is. Új szervezetekként pedig megjelentek a környezetvédelemmel, jogvédelemmel foglalkozó szervezetek, illetve megfigyelhető az EU-s támogatások tematikája szerint szaporodó civil szervezetek jelensége.

A szociális-egészségügyi szektor kisebb nonprofit jelenlétet igényel ezekben az országokban a jelentés szerint, hisz itt még mindig jellemző a szinte teljes állami szociális-egészségügyi lefedettség.

A többi vizsgált fejlett ország / USA, Japán, Izrael, Ausztrália / nonprofit szektora szintén jellemzően az egészségügy és oktatás területén koncentrálódik, a szolgáltatásokkal egyre inkább a közép réteget érik el.

3.2.4. *A bevételek alakulása, a források csoportosítása*

A nonprofit szektor legnagyobb bevételi forrása a szolgáltatások díjaiból és állami támogatásból származik. A magánadományok, vállalatoktól, alapítványoktól származó bevételek aránya mindössze 11 %. A nonprofit szektor mérete, és az általa nyújtott szolgáltatások piacfüggéséből adódó bevételei jelentős összefüggést mutatnak.

A legtöbb európai országban a szubszidiaritás elve beépült a szociálpolitikába, ennek megfelelően az államnak döntő szerepe van a szociális-egészségügyi terület finanszírozásában, ugyanakkor a szolgáltatások többségének ellátását magán szervezetekre, nonprofit csoportokra bízta – itt tehát az állami támogatás aránya jelentős.

A magánjótékonságból származó finanszírozás meglepő módon éppen Közép-Kelet-Európa országaiban jelentős arányú /21 %/, amit magyarázhat az a szocializmusból visszamaradt jelenség, hogy az alkalmazotti igényeket vállalati forrásokból finanszírozzák, illetve, hogy a rendszerváltás után jelentős magán adományok érkeztek ezekbe az országokba külföldről.

Az adományok felhasználását tekintve a fentebb leírtaknak megfelelően az állami támogatások leginkább az egészségügy, szociális ellátások területére irányulnak, a díjbevételek a szakmai, munkavállalói érdekképviseltek tagdíjainak köszönhetően ebben a szférában, illetve a kulturális-rekreációs területen összpontosulnak. Szinte csak egy terület van, ahol a magánadományok szerepe a legjelentősebb, ez pedig a nemzetközi segítségnyújtás.

3.2.5. A szektor foglalkozásélénkítő szerepe

A vizsgált időszakban /1990 – 1994 / – ahol idősoros adatok álltak rendelkezésre – kimutatható, hogy a civil szervezetekben foglalkoztatottak aránya jóval nagyobb mértékben /24 % / nőtt, mint az átlagos foglalkoztatás / 9 % /. A fejlődés főként Nyugat – Európában, ott is az egészségügyi, szociális területen volt jelentős. Ez nem az állami támogatásoknak és nem a magánadományoknak köszönhető, hanem a piacosodás következménye, ezen a területen jelentősen nőttek a díjbevételek.

3.3. Hogyan jellemezhető a civil szektor Közép-Kelet Európában?

A rendszerváltás utáni felszabadult környezet a civil szektor újjáéledésének is kedvezett, de korántsem fejlődött olyan ütemben és olyan könnyedén, mint ahogy várható lett volna, és még korántsem érte el a felnőtt kort. Magyarázat lehet erre a szektor kettőssége, a régi és az új működési mechanizmusok együttélése, amelyet nem hogy megszüntetni, de néha még felismerni is nagyon nehéz.

Mint korábban említettem, a szociális-egészségügyi területen még mindig az állam jóléti szerepvállalására támaszkodnak a polgárok, ezért a civil szervezetek nem tudnak megerősödni ezen a területen. A kultúra-rekreáció viszont a szocialista állam által szívesen támogatott tevékenység volt, ennek mentén tudtak megerősödni az alulról jövő kezdeményezések, amelyek a rendszerváltozás után is megmaradtak.

A rendszerváltozás körüli zavaros körülmények nem kímélték ezt a területet sem, itt is megjelentek azok az „ügyeskedők”, akik a nem pontosan szabályozott tevékenység lehetőségét saját anyagi hasznukra fordították, ezzel nem csak komoly pénzügyi károkat okozva, hanem olyan bizalmi űrt kialakítva, amelyet csökkenteni még évtizedek múlva is nagyon komoly feladat.

Több interjúalany is említette a bizalomvesztést emiatt a jelenség miatt, a partnerek előszeretettel utaltak a Gyermekrák Alapítvány körüli visszaélésekre, illetve a különböző források megszerzésére alakult „álcivil” szervezetekre.

Ezt észelve a törvényi szabályozás – néha még a nyugat-európai országokét is meghaladóan – jól kiszámítható keretek közé terelte a civil szervezetek tevékenységét. Viszont a profin kialakított keretek között a korábbi tudás már kevésnek bizonyult, ezért szükség van a résztvevők képzésére, és egy etikai kódex kialakítására.

Ebből következően a rendszerváltozás utáni első években leginkább a fejlett országokból érkező segítségnek köszönhetően indult el a szakmai fejlődés. További lépésként szükséges az infrastrukturális fejlesztés, az információ áramlás, a megváltozott üzleti kihívásoknak történő megfelelés céljából, valamint a megerősödés az állammal szemben történő esetleges egységes fellépés érdekében.

A cél, hogy a fejlettebb országokhoz hasonlóan a polgárok a civil szervezeteket ne luxusnak, egyedi jelenségnek tekintsék, hanem alapvető igényeket kielégítő lehetőségnek. Megfelelően erős civilség esetén a kormány beszámoltatható, települési szinten pedig az önkormányzatokkal kialakított együttműködés esetében az életminőség javítható.

4. A közösségi alapítványok története

1914. Megalakult az első közösségi alapítvány az USA-beli Clevelandben. Frederick H. Goff bankár és ügyvéd ötlete volt, hogy a számos, elkülönítetten működő, még élők, és már elhunyt adományozók által jótékony célra létrehozott, de nem működő alapot egyetlen, állandó alapon egyesítse. Ezáltal elérte, hogy az eredeti célok szerint valóban jótékony célokra hasznosuljon a hatalmas vagyon, a város fejlődését szolgálja, a lakosság szellemi morális, fizikai épülését célozza. Az alaptőke hozadékát a közösség vezetői osztanak el úgy, hogy maga az alapösszeg érintetlen maradjon. Így született meg a Cleveland Foundation. Érdekes itt megjegyezni, hogy honlapjuk tanúsága szerint a megalakulásuk óta 976 millió dollár adományt gyűjtöttek.¹¹

1921. Winnipegben, Kanadában megalakult az első, nem amerikai közösségi alapítvány.¹²

1979. Miután az észak-amerikai kontinensen több mint hatvan év alatt több száz közösségi alapítvány alakult, ebben az évben jött létre az első, európai szervezet, Észak-Írországból.¹³

1983. Az első ausztrál közösségi alapítvány létrehozása /Victoria Community Foundation/

1991. Az ázsiai kontinensen is megvetik lábukat a szervezetek, Japánban az Osaka Community Foundation, Indiában pedig a Bombay Community Public Trust kezdett el működni.

1994. Szlovákia volt a közép-kelet európai országok közül az első, ahol ez a típusú civil szervezet létrejött, Besztercebányán, Healthy City Community Foundation néven.

¹¹ <https://www.clevelandfoundation.org/>

¹² <https://www.wpgfdn.org>

¹³ <https://www.communityfoundationni.org/>

1997. Afrika is becsatlakozik azon kontinensek közé, ahol ilyen civil kezdeményezést találunk. Kenyában Kenya Community Development Fondation, Zimbabweben Community Fondation for the Western Region of Zimbabwe néven.

1998. Az áttörés éve, Csehországban, Lengyelországban, Oroszországban is megalakulnak a közösségi alapítványok. Ebben az évben több nemzetközi program is indul a közösségi alapítványok elterjesztésének támogatására. A mozgalom még ekkor is nagyon Észak-Amerika központú, mivel ezen a kontinensen kb. 700 közösségi alapítvány működik, ezen kívül pedig mindössze alig 100.

Kb. húsz év kellett az európai politikai változások után, hogy a civil szerveződésnek ez a formája egyre népszerűbbé váljon. 2009-ben Bulgáriában 12, Csehországban 5, Lettországon 5, Lengyelországban 32, Oroszországban 43, Szlovákiában 10 közösségi alapítványt tartottak nyilván.

2007. Az első magyar nyelvű alapítvány nem is Magyarországon alakult, hanem Székelyudvarhelyen,¹⁴ amely egyben az első ilyen intézmény volt Romániában. Őket követte 2008-ban Kolozsváron a következő, majd látványos fejlődés eredményeképpen 2013-ban már 13 közösségi alapítvány működött Romániában.

2009 végére a látványos földrajzi terjeszkedés eredményeképpen 1680 közösségi alapítvány működött világszerte, míg 2000-ben „mindössze” 905 volt. A legszembetűnőbb az európai közösségi alapítványok számának növekedése volt, a 2000-es 103-ról 2009-re 631 lett, Észak-Amerikában az évtized eleji 700-ról 880-ra emelkedett; míg a többi kontinensen összesen 169 volt /WINGS 2010/

A közösségi alapítványok globális fejlődéséről szóló legátfogóbb jelentést a Worldwide Initiatives for Grantmaker Support ¹⁵ készíti és Community Foundation Global Status Report (Globális helyzetjelentés a közösségi alapítványokról) címen adja közre.

¹⁴ <https://szka.org/>

¹⁵ <https://www.wingsweb.org/>

Ezen rendkívül kiterjedt hálózat működéséről ad átfogó képet a Global Found of Community Foundations, mely szerint a dolgozat írásának idején /2019.március/ több mint 1800 – magát közösségi alapítványnak minősítő – szervezet működik világszerte, az alábbi megoszlásban:

1. sz. ábra: A közösségi alapítványok hálózata világszerte ¹⁶

5. Mi is az a közösségi alapítvány?

Mint ahogy az a korábbi fejezetből látszik, a közösségi alapítványoknak több mint száz éves múltja van. Ennyi idő alatt természetesen sokat formálódott a tevékenységük, a társadalmi környezet, a politikai változások, a gazdasági körülmények és a földrajzi elhelyezkedés mind hatással vannak működésükre.

¹⁶ <http://communityfoundationatlas.org/>

Egységes vélemény szerint nincs két egyforma közösségi alapítvány, de mégis vannak olyan tulajdonságok, melyek alapvetően jellemeznek egy ilyen szerveződést, vagy megkülönböztetik a többi típusú civil szervezettől. Ezek kialakulása köszönhető annak az együttműködésnek is, amely országokon belül, illetve ország-csoportok között is egyre jelentősebb a szervezések között a tevékenységük összehangolása, egymás erősítése, tapasztalataik átvétele céljából.

5.1. A közösségi alapítványok fő jellemzői

A szektorhatárok kijelölése céljából az alábbi jellemzők a lényegesek:

- Olyan nonprofit szervezet, mely egy jól körülhatárolható földrajzi területet lakosságát képviselve az ott élők életminőségének javítására törekszik. Cselekvési lehetőséget teremt minden olyan tevékeny jelentkezőnek, aki a saját közvetett és közvetlen környezete élhetőbbé tételén munkálkodik. Nem feltétlenül csak pénzzel, hanem akár önkéntes munkával, vagy társadalmi tőkével. Ugyanakkor maga is keresi a kapcsolatot a társadalom kisebb-nagyobb csoportjaival.
- Kuratóriumában – illetve egyéb vezető testületeiben – a közösség minél szélesebb spektrumú képviseletére törekszik.
- Független szervezet – sem a helyi önkormányzatnak, sem az államnak sem egyéb szervezetnek nincs alárendelve, nem tartozik beszámolási kötelezettséggel.
- Átláthatóan, az adott ország törvényeinek megfelelően működik, elszámolással tartozik nem csak a törvényi kötelezettségeivel, hanem az általa képvisel közösség felé is.
- Tevékenysége három fő területet ölel fel: adománygyűjtés, adományosztás, közösségépítés.

5.2. Adománygyűjtés

Itt érdemes megkülönböztetni a közép-európai, és a nyugat-európai, illetve az USA-beli gyakorlatot. Mint korábban a közösségi alapítványok történetének ismertetésénél is bemutattam, az USA-beli kezdetekkor a közösségi alapítvány elsődlegesen magánvagyonok révén keletkezett, illetve gyarapodott. A közép-kelet-európai – rendszerváltás utáni – politikai-gazdasági helyzetben nem alakultak még ki olyan magánvagyonok, amelyeket /amelyek egy részét/ ilyen célra áldoznák tulajdonosaik, így ebben a régióban elsődlegesen a vállalkozások, magánszemélyek adományai, önkormányzati juttatások, esetlegesen pályázati források képezhetik az alapokat.

Az egy személytől érkező nagyobb adományok általában egy-egy tematikus alap kialakítását, bővítését szolgálják. Jellemzően az USA-ban ennek adományozóját motiválhatja pl. az, hogy szeretné saját vállalkozásának jó hírét kelteni, üzleti brandjét megerősíteni, vagy saját működési területének megtartó erejét fejleszteni. Az a gyakorlat is jellemző, hogy egy család nevének vagy emlékének megörökítése céljából ad nagyobb összeget az alapítványnak, ilyenkor az általa meghatározott célból létrehozott alapot általában róla – a családról – nevezik el. Ilyen alap lehet pl. tehetséges fiatalok tanulmányainak támogatása, sport, művészeti célú támogatások. Ezek jellemzője, hogy az alap folyamatosan gyűlik, amelynek kamatait használják rendszeres támogatásra.

Mindezek mellett vannak egyedi, projekt jellegű segítségek is, ilyenkor egy meghatározott cél elérése érdekében szervezi a gyűjtést az alapítvány, pl. adományozói est formájában.

A közösségi alapítvány gyűjtése tulajdonképpen egy szolgáltatás, melynek révén igyekszik az általa képviseltek érdekeit maximálisan szem előtt tartva, a lehető legmagasabb szakmai színvonalon megszervezni az adományozást, úgy, hogy az a közösség legnagyobb hasznát szolgálja. Szakmai felkészültsége révén az adományozók mentesülnek a saját szervezésű rendezvényektől, az anyagi források összeadódnak, nem kell tartani az elaprózódó, így kevésbé hatékony forráskihasználástól.

Az alapítvány nem csak támogatás céljából gyűjt adományokat, hanem saját működését is ezekből finanszírozza, jellemzően oly módon, hogy az adományok egy előre meghatározott részét /8-10 %/ elkülöníti a felmerülő költségei megfizetésére.

5.3. Adományosztás

Ez a tevékenység rendkívül széles skálán mozoghat, az összegek nagyságát, a támogatottak körét, a támogatásra alkalmasnak talált tevékenységek listáját vizsgálva egyaránt. Alapvetően megállapíthatjuk, hogy az adományosztás sokkal egyszerűbben működik ebben a közegben, mint az állami vagy nemzetközi pályázatok, céges kiírások tekintetében, azért célcsoportja lehet nem csak bejegyzett civil szervezet, hanem magánszemély, vagy formálisan – egy projekt lebonyolítására – összeállt közösség. A pályázók körének ez a merész kiterjesztése lehetővé teszi, hogy valóban a legjobb ötletek, valós igények kapjanak anyagi forrásokat.

A civil szervezetek működése napjainkban általában az állami normatív támogatásoktól, illetve az éppen aktuális pályázati kiírásoktól függ. Olyan tevékenység finanszírozása, amely ezekbe a skatulyákba nem illeszkedik, meglehetősen nehézkes. Léteznek ugyan egyéb szervezetek által kiírt pályázatok /bankok, nagyvállalatok/, ám ezek adminisztratív elvárásai is elég terjedelmesek, a megszerezhető összegek viszont lényegesen kisebbek az uniós v. állami pályázatokénál. Az állam és az önkormányzat kegyeiért folyó versenyben kiszolgáltatottakká válnak tevékenységükben, ezt a helyzetet tudja enyhíteni a közösségi alapítvány egyszerűsített bírálatú adományozási rendszere.

Az összeg mindig a megvalósítandó projekthez igazodik, és a transzparencia biztosítása érdekében elvárás a szoros elszámolás. A közösség igényei határozzák meg azokat a területeket, amelyek leginkább az adományosztás fókuszában vannak, ezek jellemzően egészségügyi, ifjúságvédelmi, szociális, oktatási, művészeti tevékenységek lehetnek. Szerencsés helyeken az önkormányzattal együttműködve, annak programját megismerve és kiegészítve alakíthatja a civil szervezet adományosztó politikáját.

5.4. Közösségépítés

Az előbb említett két tevékenységét csak akkor tudja érdemben és számon kérhetően végezni, ha ismeri a helyi közösség ügyeit, a civil szervezeteket, amelyek egy-egy területen saját kompetenciájukkal működnek, a vállalatokat, vállalkozókat, akiket bizonyos ügyekre meg lehet nyerni, a lakosságot, az önkormányzat és egyéb szervezetek tevékenységét, ezeket hálózatként tudja működtetni. Össze tudja hozni egy-egy ügy megoldásában érdekelt feleket. A civil szervezetek nem konkurenciaként /adományok szétosztásában/, hanem együttműködő partnerekként, egymást megismerve és együtt ötletelve tudnak a közösségben működni.

5.5. Miért épp közösségi alapítvány, miért jó, miért más, mik a sajátosságai?

A fent felsorolt jellemzők egyike- másika bizonyára sok más civil szervezetre is jellemző, közösségi alapítványról akkor beszélhetünk, ha ezek mindegyikét birtokolja. Mindemellett nem önmagában egy újabb civil formáció létrehozása a cél, tevékenysége akkor hasznos, ha elősegíti a közösség fejlődését, életminőségének javulását.

Tapasztalataink szerint nagyon nehéz ezt az új koncepciót elmagyarázni a partnereknek, legyen az civil szervezet, akivel együtt szeretnénk működni, támogató, vagy akár önkéntes. A közösségi alapítványok fejlesztését célul kitűző Közös Alapon honlapján az alábbi segítséget adja azoknak, akik a modell iránt érdeklődnek:

Mit érdemes figyelembe venni egy magyarországi közösségi alapítvány szervezésénél ?

Természetesen elsősorban azt, hogy az adott közösségben mire építhető a közösségi alapítvány: Kik azok a személyek, akik aktívan részt vennének a közösségi alapítvány munkájában? Milyen a szektorok közötti együttműködés? Melyek azok az ügyek, amelyek megoldásához a közösségi alapítvány tevékenysége hozzájárulhat? Mekkora az az erőforrások, amelyekre a közösségi alapítvány (hosszú távon is) számíthat? Vannak-e olyan közösségek, civil szervezetek, intézmények, amelyek munkáját támogatná a közösségi alapítvány?

Megannyi kérdés, amelyek megválaszolása aprólékos gyűjtőmunkát, rengeteg szervezést, számtalan beszélgetést igényel. Ezen és az induláshoz szükséges egyéb ismeretek megszerzésének számos módja lehetséges. Valószínűsíthető, hogy minden közösség más és más adottságokkal és kihívásokkal találja magát szembe, amikor arról gondolkodik, hogy miképp kezdjen bele egy közösségi alapítvány szervezésébe.¹⁷

A fentiekből is látható, hogy mennyivel nehezebb már az indulás is annak, aki lakókönyezete közösségének fejlesztése érdekében ilyen civil szervezetet szeretne létrehozni. Mennyivel könnyebb a helyzete egy állatsegítő alapítványnak, egy betegszervezetnek, ahol a cél, a tevékenység egy-két tömondattal elmagyarázható. Hogy még tovább specifikáljuk a közösségi alapítvány, néhány további sajátosság:

- Helyi adományokból helyi ügyeket támogat, rugalmasan, az EU-s és a kormányzati pályázatoktól lényegesen egyszerűbb kiírással, elbírálással, ezzel növeli az állampolgári aktivitást, be nem jegyzett csoportoknak is képes segíteni, motiválja a polgárokat az önkéntes munkára

- Mivel kis közösségben dolgozik, egyszerűbb a transzparencia biztosítása, a projektek megvalósításának bemutatása, esetleg személyes ellenőrzése.

- A területén működő vállalatokkal, vállalkozásokkal szoros kapcsolatot tud kiépíteni, így segítve CSR tevékenységüket, a kiépült bizalom alapján, mint egy palettáról választhatnak a támogatásra érdemes projektek közül a döntéshozók, kifejezetten a kisközösség /működési területük, munkavállalóik lakhelye/ fejlődésének előmozdítása érdekében.

- A helyben élő magánszemélyek között fejleszti a filantrópiát, a felelősségvállalást a helyi ügyekért, egyénre szabott adományozói programok életre hívásával

- Hídként működnek az adományozók és az adományozásra várók között, szakértelmükkel, külföldi tapasztalataikkal segítve a civil szervezetek felkészülését, bemutatkozását /prezentációs technikák megismertetése, média támogatás /, projekt-lebonyolítását, üzleti szempontból közelítve az adományozók elvárásaihoz.

¹⁷ http://kozosalapon.hu/hu/info/miben_segitunk/ph_cikk

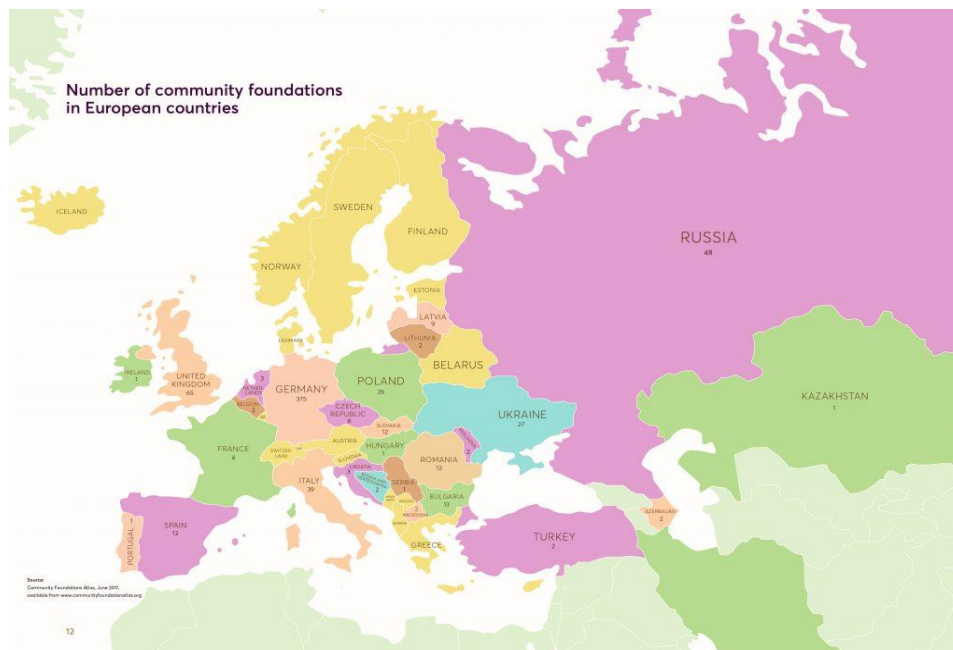
- A pályázatok elbírálása is rugalmas és unikális, a kurátorok és az adományozók közösen választják ki a nyerteseket, így garantálva az átlátható és politikamentes döntést. Ugyanakkor az adományozó szívesen megismeri közelebbről a civil szervezetet, és a későbbiekben is nyomon követheti munkáját.

- A cégek számára a társadalmi felelősségvállalásban való részvétel egyre nagyobb PR érték, amelyet az alapítvány segítségével nem egy kipipálandó feladatként teljesítenek, hanem előre, akár több évre megtervezve, a közösségi alapítvány iránymutatásai alapján hatékonyan működtetnek.

- A közösségi alapítvány szem előtt van, adománygyűjtő és adományosztó rendezvényei, jól szervezett média jelenléte, kiterjedt kapcsolati hálója révén olyan szunnyadó erőket is mozgósíthat, akik már korábban is fontolgatták a helyi ügyekben történő aktivitást, de nem találtak megfelelő, hiteles platformot.

- Versenytárs helyett együttműködő partner kíván lenni, hisz a közösségi alapítvány elsősorban mások munkáját segíti, támogatja és nem a saját programjait hajtja végre. Ezért partnerei értésére kell adnia, hogy nem kívánja mások munkáját vagy forrásait „elvenni“, irányadó feladata az, hogy központi helyzetét és jó kapcsolatait kihasználva felhívja a közösség égető, sürgető problémáira a figyelmet és azok megoldását segítse.

- Nemzetközi kapcsolatai révén a helyi közösséget is bekapcsolja a határokon túli civil élet vérkeringésébe, olyan új technikákat honosít meg adománygyűjtés terén, amelyek már beváltak, de lokálisan még nem ismertek, felpezsdítve ezzel nem csak a vele kapcsolatban álló civil szervezetek anyagi támogatását, hanem a helyi közösségi életet is.

2.sz. ábra A közösségi alapítványok száma Európában¹⁸

6. *Mi történt a V 4 országokban?*

Mielőtt a hazai helyzet elemzésére kitérnék, érdemes áttekinteni, hogy a környező országokban hogyan alakult a közösségi alapítványok helyzete. Az összehasonlításra jó alap lehet a V4 országok¹⁹ vizsgálata, hisz földrajzilag és történelmileg is hasonlóak vagyunk.

Mint azt a korábbi történeti áttekintésben is említettem, az első közösségi alapítvány ebben a régióban a radikális politikai változások után nagyon hamar, már 1994-ben megalakult Besztercebányán, és a fejlődés gyorsan el is indult, bár országonként változó mértékben.

¹⁸ <https://www.alliancemagazine.org/analysis/supporting-european-community-foundations>

¹⁹ Visegrádi Együttműködés /alapítva 1991. február 15./ országai: Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország

A közösségi alapítványok egyik nagy előnye a rugalmasság, ezen a téren is megmutatkozott, országonként változó modellek alakultak ki / az adománygyűjtés formája, az edukáció, az önkéntesek, ill. a fizetett alkalmazottak aránya tekintetében/, de lényegében a közösségi alapítványok sikere megkérdőjelezhetetlen.

Minek köszönhető ez a gyors siker?

Scsaurszki Tamás ²⁰ szerint két tényezőre vezethető vissza a gyors terjedés. Az egyik, hogy a helyi közösségek egyre inkább igényelték, hogy az őket érintő döntésekből kivehessék a részüket, hatással legyenek helyzetük alakulására. Ez az önrendelkezés iránti igény levezethető a korábbi politikai viszonyok közösségekre gyakorolt hatásából. A másik pedig az a tudatosság, ahogy a korábbi nemzetközi tapasztalatok alapján a közösségi alapítványok meghonosodását készítették elő.

Az egyes országokban a legmagasabb szinten is felismerték a helyi közösségek tevékenységének fontosságát társadalmi lét különböző területein /egészségügy, szociális ellátás, kulturális programok, érdekvédelem, környezetvédelem, közösségszervezés/, és bizonyos juttatásokkal célzottan támogatták is, mégis maradtak megoldandó kérdések:

- Központi finanszírozással nem lehetett támogatni egészen kicsi szervezeteket, hiszen ezek nem tudtak eleget tenni a komoly pályázati elvárásoknak.

- A helyi ügyekre vonatkozó döntéseket továbbra sem helyben hozták, hanem regionális, vagy országos szinten, erősen kötődve – értelemszerűen – a finanszírozó forráshoz.

- Nem tudták viszont megszólítani a helyi adományozókat, nem tudták kiaknázni a helyi erőforrásokat, akik a lokális ügyekben könnyebben elérhetőek lettek volna.

A központi pénzek „pántlikázása” nem feltétlenül találkozik az adott közösség megoldandó feladataival, de elterjed az a felfogás, hogy nem a legégetőbb feladatokra kerestek forrásokat, hanem épp azt a projektet valósították meg, amire volt központi támogatás.

- Ennél fogva a helyi közösségek növekvő önállósága, függetlenedése a központi forrásoktól /és ennél kapcsán a központi elvárásoktól / hosszú távon nem volt biztosított.

²⁰ Scsaurszki Tamás: *Közösségi Alapítványok Civil Szemle 2007/1*

Ezekre a felismert problémákra nyújtott jó megoldási lehetőséget a közösségi alapítvány – rugalmas – formája. Sikere minden országban elsősorban annak köszönhető, hogy a civil szervezetek környezetében működő szakembereket bevonták az előkészítő munkába, külföldi tanulmányutak és konferenciák szervezésével hozták közelebb hozzájuk a modellt. Felmérték a helyi szükségleteket, milyen problémákra jelentene megoldást a közösségi alapítvány, meghatározták a létrehozáshoz szükséges minimum belépési pontokat és megkeresték azokat a közösségeket, ahol ezek rendelkezésre álltak, érdekelte őket a koncepció, és elég bátrak voltak ahhoz, hogy létrehozzanak egy ilyen újfajta csoportosulást.

Kialakultak azok a vezető közösségek, amelyek támogatták a közösségi alapítványok kiválasztását és kezdeti lépéseit, általában azok a vezetők, akiknek az ötleteként felmerült a közösségi alapítvány meghonosítása az országban. Ők közvetítették a külföldről érkező támogatásokat is, amennyiben az alapítványok megfeleltek bizonyos kihívásoknak. Éveken keresztül alakították az alapítványok működési rendszerét, a változó környezeti kihívásoknak megfelelően, mintegy közösségi coachként mentorálva a vezetőket. Segítették a nemzetközi kapcsolatrendszer kiépülését, beillesztve az újdonsült alapítványokat a közösségi alapítványok nemzetközi vérkeringésébe. Közvetítésükkel vehettek rész a szervezetek külföldi tanulmányutakon, nemzetközi konferenciákon. Az itt megszerzett tapasztalatok részben adaptálhatóak, részben megtapasztalhatták, hogy indokolt és életszerű a működő gyakorlatok helyi körülményekhez történő igazítása.

A kezdeti lépéseknél természetesen voltak kételkedő hangok, amelyek elsősorban azt vetették fel, hogy egy jellegzetesen amerikai modell hogyan honosítható meg a volt szocialista országok civil társadalmában?

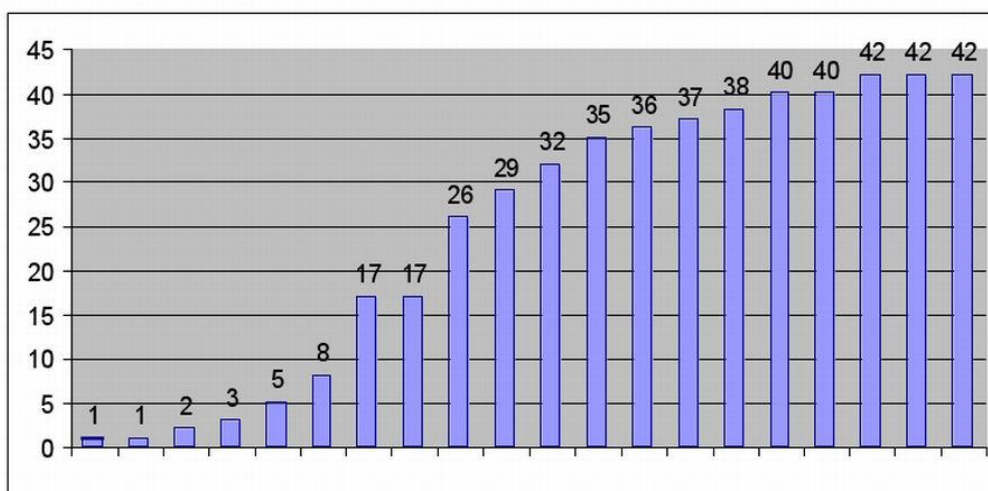
Itt is utalok arra a tág keretre, amely ennek a modellnek a rugalmasságát adja, és amely szerint nagyon különböző társadalmi környezetben is jól működtethető.

Az amerikai közösségi alapítványokat kezdetektől inkább vagyonos üzletemberek, családok alapították, használták adományozási tevékenységük közvetítésére. Erről a visegrádi országokban – főként a rendszerváltás után – szó sem volt, itt a helyi civilek fogtak össze a közösség érdekében.

Az amerikai alapítványok fő célcsoportja azok a vagyonos emberek, akik támogatásukkal folyamatosan finanszírozzák az alapítványok működését, az alapítványok feladata a tehetős emberek megszólítása, az általuk felajánlott összegekből vagyon tőkésítése. Ennek hozama – az évtizedes tevékenységnek és a vagyon nagyságának köszönhetően – képezhet olyan nagyságrendet, amely az alapítvány működési költségeit finanszírozza, és bizonyos támogatásokra is alapot képezhet.

A visegrádi országokban a közösségi alapítványok célcsoportja a helyi civil társadalom, egyesülések, a lakosság, akik tevékenységét hatékonyan tudja támogatni. Ebben a régióban a legnagyobb kihívást éppen a vagyonos támogatók megtalálása jelenti. Kezdetben ezt az akadályt a külföldről érkező támogatásokkal hidalták át, de nagyon messze van még a legtöbb szervezet számára az az „ideális állapot”, hogy a beérkező adományok jelentős részét ne azonnal tovább csoportosítsák, hanem képesek legyenek tőkét képezni. A pénzügyi kihívásokon túl mégis nagyszerű eredmény, hogy az új típusú kezdeményezések új kohéziót hoztak létre, elértek és megmozgattak olyan polgárokat, akik korábban civil értelemben nem voltak aktívak, és bátorították a kisebb csoportosulásokat saját erejükbe vetett hitük megerősítésében.

Number of community foundations in V4 region 1994 - 2013

3.sz. ábra A közösségi alapítványok száma a V4 országokban, 1994-2013²¹

²¹ http://kozosalapon.hu/hu/news/9/a_bizalmatlansag_legyozeze_a_legnehezebb

7. És mi a helyzet Magyarországon?

A szakmai anyagok tanulmányozása és saját tapasztalataim alapján leginkább az a kérdés foglalkoztatott, hogy egy ilyen előremutató kezdeményezés miért nem terjedt el hazánkban is olyan rohamosan, mint más országokban. Különösen a V4 országaival történő összevetés izgalmas, hiszen hasonló történelmi, gazdasági jellemzőkkel rendelkezünk, ezen a téren mégis „kielőztek” minket.

Mint a korábbi fejezetben említettem, „közelünkben”, Besztercebányán már 1994-ben megjelent az első közösségi alapítvány. Scsaurszki Tamás már 2007-ben úgy fogalmaz, hogy egy 2005-ös felmérés szerint is több mint 50 közösségi alapítvány működik hét volt szocialista országban, és további négy államban vannak előkészületek. Magyarországon ekkor még egy alapítvány sem volt. Ezek alapján bátran kijelenthető, hogy ez a sikertörténet elkerülte hazánkat. Civil szemle 2007.

Pedig a köröttünk lévő országokkal egy időben, a kilencvenes évek közepén, végén itthon is felmerült a közösségi alapítványok gondolata a civil közösségekben /Civil Egyesületek és Társaskörök Alapítvány – CET, Közösségfejlesztők Egyesülete KÖFE/. Több civil közösség is érdeklődött az új forma iránt, de legfeljebb részelemeket vettek át a modellből, új alapítvány nem született.

A civil társadalom rendszerváltás utáni erősödését ebben az időben jelentős adományokkal segítették külföldről, ám a Mott Alapítvány 20.000 dolláros – közösségi alapítványok előkészítésére elkülönített – támogatása 1996 végén lejárt, ez lelassította az addig elkezdett folyamatokat. /Scsaurszki 2007/

Mindemellett a volt szocialista országokban terjedő mozgalom tapasztalatai alapján egyre inkább körvonalazódott, hogy kell egy olyan országos támogató szervezet, amely ismeri a modellt, rendelkezik olyan külföldi kapcsolatokkal, amely segíti a tapasztalatok áramlását, a támogató anyagi források feltételekhez kötött elosztását, munkatársai szakmai felkészültsége /közösségsszervezők, civil szakemberek/ segít a szerveződések megszólításában, kiválasztásában, és a kezdeti lépések megtételében.

A Gyökerek és Szárnyak Civil Fejlesztő Műhely /jelenleg Gyökerek és Szárnyak Alapítvány/ ezzel a céllal jött létre 2009-ben. Benedek Gabriella, Kovács Edit, Scsaurszki Tamás évek óta a civil szektorban dolgoztak, és tapasztaltak olyan – megfogalmazásuk szerint – aggasztó problémákat, amelyekről úgy gondolták, hogy a közösségi alapítvány jó megoldást nyújthat.

A civil szervezetek egyre intenzívebben függtek az állami-önkormányzati pályázatokon keresztül, vagy éppen a pályázatok nélküli központi támogatásoktól, ami nehezíti a központi elképzelésekkel nem egybevágó projektek finanszírozását, ezáltal a függetlenség megtartását.

Az adományozás elszemélytelenedése volt jellemző, egyre jobban hiányzott a két fél közötti tényleges kapcsolat, ami lehetővé tette volna a közös érdekek felismerését, a célok együttes megfogalmazását, és az eszközök finomhangolását, mindazonáltal a felek kölcsönös megismerkedése révén az egymástól tanulás lehetőségét – a bizalom kialakulását.

A helyi forrásokkal szemben megerősödtek a központi források, ez a jelenség az országosan jobban ismert, nagy szervezeteknek kedvez, háttérbe szorítva a helyi kezdeményezéseket. A helyi civilek kezdeti lelkesedése, a klasszikus felfogás egyre inkább torzult, a közösségi igényeinek képviselője helyett a szervezetek arra fókuszáltak, hogy a potenciális - fizikailag távol lévő – támogatók elvárásainak, a kiírási feltételeknek megfeleljenek. Ez a fókusz eltolódás eltávolította őket a potenciális helyi adományozóktól is.

A Gyökerek és Szárnyak Alapítvány munkája kezdetén összehasonlította helyzetét a környező országokéval – hogy lássa, milyen terepen kell elindulnia - és azt állapította meg, hogy a környező országokban akkor /2009/ működő közel 50 közösségi alapítvány elindulása sok hasonlóságot mutat, jelentős részük közel egy időben alakult /az 1990-es évek vége és a 2000-es évek közepe között/, így együttesen tapasztalták meg a kezdeti lépések nehézségeit. Minden országban lett egy vagy több olyan szervezet, amely kimondottan feladatának tekintette a közösségi alapítványok országos népszerűsítését /supporting organisation/, ezt pénzügyileg is támogatva. A C.S.Mott amerikai magánalapítvány is fontos szerepet játszott ebben, országonként több százezer dollárral támogatva ezeket a kezdeményezéseket.

Mindezek az első lendületet adó kezdeményezések hazánkban 2009-ben már nem voltak relevánsak, ezért erőforrások hiányában, de kompromisszumok elkerülésével úgy gondolták, hogy egy szűkebb területen, konkrétan a főváros IX. kerületében kezdik el a munkát, mert ehhez a helyhez mindhármuknak személyes kötődése van.

Hosszas előkészítő munka után 2011-ben jegyezték be a Ferencvárosi Közösségi Alapítványt, melyet azután 2016-ban két másik, a Pécsi Közösségi Alapítvány és a Térerő Közösségi Alapítvány Városunkért Miskolc követett.

8. Reflexiók – Szakemberek állásfoglalása a közösségi alapítványok jelenéről és jövőjéről

A témában a szakirodalomban megjelent publikációk alapján körvonalazódott néhány olyan dimenzió, amelyek kibontásával talán könnyebben megérthetjük a közösségi alapítványok hazai speciális helyzetét, ennek alapján összeállítottam a hipotéziseimet, és azt a kérdéssort, melyek reményeim szerint választ adnak a felmerült kérdésekre /1. sz. melléklet /

Felkértem négy szakembert /ld. 2.sz. melléklet/, az általuk megfogalmazott észrevételek alapján egy átfogó, aktuális képet lehet kialakítani a közösségi alapítványok jelenlegi helyzetéről, és irányt mutatni a következő évekre.

8.1. Összehasonlítás a V4 országokkal – jó időben kezdtük?

Kuti Éva szerint sokkal könnyebb lett volna a közösségi alapítványok elindítása 10-15 évvel ezelőtt, ha tudunk kapcsolódni a V4-ek lendületéhez.

Scsaurszki Tamás hat évig dolgozott lengyel, szlovák és cseh közösségi alapítványok munkatársaival, így testközelből tapasztalta meg működésüket.

Szerinte A 90-es években sokkal nyitottabb volt a légkör, mindenki vágyott a demokráciára, áhították a nyugati példákat meggyőződés volt, hogy ha átvesszük a működő tapasztalatokat, mindjárt utolérjük a nyugatot. „Ugyan senki nem értette igazán, hogy mit jelent a közösségi alapítvány, de ha Angliában megy, nekünk is jó lesz...”

Kezdetekkor alapítványok egészen mások voltak, kevés helyi forrással, inkább határokon túli, vagy országos támogatással. Az volt a koncepció, hogy oda hozza a pénzt, és ott ossza el a helyi szereplőknek, megmutassa, hogy kis összegekből is értéket lehet létrehozni, de a helyi forrásgyűjtés egyáltalán nem volt jellemző, sőt akkor teljesen elképzelhetetlen volt az a koncepció, hogy csak annyi pénzt adunk neked, amennyit összegyűjtesz.

Tamás megemlített egy nagyon érdekes és speciális történetet is, amely már a kezdetekkor más pályára állította a csehországi közösségi alapítványokat.

Csehországban a civilek állami pénzt kaptak a privatizáció után, az állami cégek eladásából, mivel az állam úgy értékelte, hogy a háború után a kommunisták nem csak a gyárakat, a magánszemélyek vagyonát vették el, hanem a civil szervezetek vagyonát is. „Ezért a privatizációból befolyt összeg / milliárdokról beszélünk / 1 %-át odaadták a civileknek. Volt egy zseniális tárca nélküli miniszter, Jaroslav Basta, 1999-ben, és annak egy zseniális tanácsadója, aki azt javasolta, hogy ne úgy adják oda ezt a vagyont, hogy azt azonnal szétoszthassák. Maradjon alaptőkére is, ezért pályázni kell, és a szervezet garanciát vállal arra, hogy befekteti, és államilag kötelezzük arra, hogy a profit 80 %-át adományként kell kiadni, 20 %-kal szabadon rendelkezik. Ústí Nad Labem pályázott erre, és így kapott pénzt.”²²

Véleménye szerint a nagyon fontos támogató közeg mellett nélkülözhetetlenek azok az emberek, közösségek, akik a kezdeményezés élére állnak.

Kleisz Teréz is úgy gondolja, hogy a környező országokkal történő összehasonlításnál érdemes figyelembe venni, hogy a hazánkban a civilség már a rendszerváltás megelőzően is sokkal elterjedtebb volt.

²² Az első közösségi alapítvány Csehországban 1993-ban jött létre
<https://www.komunitninadace.cz/en/>

„Engem is meglepett, hogy a körülöttünk lévő országokban jóval nagyobb számban jöttek létre közösségi alapítványok, erről azt gondolom, hogy nálunk fejlettebb volt a civil mozgalom korábban, Magyarország nem egy sivatag ezen a téren..

Ez ugyan jól hangzik, de a közösségi alapítványok számára nehézséget is jelenthet, mert vonzerejének meg kell küzdeni korábbi formációk sokaságával. 1981-től már egyesületi törvény van itthon, alapítványok is létrejöttek. A közösségi alapítvány még mindig ismeretlen, nem informatív, sajátságos dimenzióit nehéz elmagyarázni. Filantrópia van, Pécsen is sok alapítvány működik, 20-30 évesek, általában klasszikus célokkal, gyerekvédelem, szegények, betegek támogatása, a közösségi alapítványnak nem látszik a specifikuma, ezért nem látszik a vonzereje. A V4 országokban tudomásom szerint nem volt olyan erős a civilség a rendszerváltás előtt, így ezek a léptékek ott nagyobbat durranhattak”.

Barna Era véleménye szerint /2007 óta dolgozik a civil szektorban / a rendszerváltás után kiteljesedett a civil szektor, nagyon sok szervezet alakult egyesületi vagy alapítványi formában, de nem klasszikus „non governmental organisation”-ként, mert valójában az állami ellátó rendszerekből hívták le a forrásokat, ezzel elkényelmesedve, és eszükbe sem jutott gondolkodni, hogy lokális közösségen belül hogyan kezdhethének forrásgyűjtésbe. „Hallottam egyszer Heller Ágnes előadását, mely szerint a rendszerváltásnak az az egyik legnagyobb bűne, hogy nem alakultak ki olyan közösségi tereink, ahol a demokráciát megtanultuk volna gyakorolni”. A rendszerváltó generáció elmulasztotta ezeknek a közösségi tereknek a kultúráját kiépíteni, a közösségi alapítványok pedig pont ezekre épülnének.

Maguk a szervezők is meglehetősen szkeptikusan nyilatkoznak a szervezési munka folyamatát bemutató írásukban erről az időszakról, véleményük szerint a külső társadalmi és gazdasági tényezők ebben az időszakban éppen nem kedveztek a közösségi alapítványok mozgalmának bevezetéséhez.

„Már a tervezés időszakában érezhető volt, hogy a civil szervezetek jelentős része (de mások is) stagnálásként vagy éppen mélyülő válságként élte meg a 2006 utáni időszakot. Sokat hallottunk egyhelyben topogásról, kedvetlenségről, a kísérletezéshez szükséges energia hiányáról. Ezt tetézte, hogy a 2008 végén kezdődő gazdasági válság és a 2010. évi parlamenti és önkormányzati választásokat követő új politikai irányvonal következményeként – tapasztalataink szerint is – egyre erősebb elbizonytalanodás is

jellemezte a szektort. Éppen akkor, amikor mindinkább világosabb lett, hogy a világ nagyot változik, és ez változtatásra fogja kényszeríteni a civil szervezeteket is! Nem számoltunk azzal, hogy szervezetek tömegei tapasztalják meg bevételeik jelentős csökkenését, amely egyrészt tevékenységük jelentős megkurtításához, munkatársaik elbocsátásához vezetett, másrészt elengedhetetlenné tette jövőbeli munkájuk, és az „állami“ forrásokból származó bevételeik szerepének radikális átgondolását.”²³

Fentieket összegezve úgy tűnik, valóban nem a legjobbkor kezdődött a magyarországi munka, a rendszerváltás utáni gazdaságilag és politikailag is nyitottabb, bizalommal telibb időszak vélhetően kedvezőbb lett volna, most már nehezített terepen kell dolgozni.

Magyarországon is volt akkor egy-vagy több olyan országos támogató szervezet, akik ismerték a modellt, rendelkeztek külföldi kapcsolatokkal, vagyis küldetésük lett volna a közösségi alapítványok elterjesztése – mint ahogy ez a gyakorlat működött a környező országokban – valamiért mégsem tekintették prioritásnak ezt a feladatot. Mindezekkel a szkeptikus gondolatokkal talán kicsit szembe megy – de nagyon szimpatikus Scsaurszki Tamás véleménye, ő sokkal optimistább, mint tíz évvel ezelőtt.

„Azt szoktuk mondani, hogy a közösségi alapítványokat a jövő generációnak építjük. 1999 és 2009 között sokkal kevesebb történt, mint 2009 és 2019 között. 2009-ben még egy sem volt, most három aktív alapítvány van, és egy jó úton halad– ez egy szint, ami számokkal alátámasztható. És van egy másik szint, ami számokkal kevésbé alátámasztható, inkább érzelmi. Ha valakit megkérdeztél volna 15 évvel ezelőtt, hogy mi a véleménye a közösségi alapítványokról, azt mondja, hogy ez egy jó modell, máshol jól működik, de Magyarországon nem valósítható meg. Ma ez már nem kérdés.”

8.2. Politikai környezet – bizalomhiány?

Az egész kutatás során minden interjúban felmerült az állam, illetve a helyi önkormányzatok szerepe, ennek kapcsán áttételesen a bizalom témája.

²³ Benedek-Kovács-Scsaurszki Közöségi Alapítványok Magyarországon Civil Szemle 2012/2. 7/49. old.

Ez azért különösen izgalmas a közösségi alapítványok /de általában a civilek/ tekintetében, mert racionálisan úgy gondolhatnánk, hogy tevékenységükkel segíthetik, kiegészíthetik az állam feladatainak ellátását. Az önkormányzatok pedig kifejezetten sokszor hasznosíthatnák a civilek tapasztalatait, mivel ők gyakrabban vannak terepen, az együttműködés kézenfekvő volna, hiszen deklaráltan az érdekeik egy irányba mutatnak. Ám ez a racionális gondolkodás szemben áll a napjainkban megfigyelhető gyakorlattal.

Kuti Éva – a civil szektor kutatásával töltött több évtizedes tapasztalattal a háta mögött épp ezzel a témával kezdi a beszélgetésünket:

„A közösségi alapítványok azon az elven működnek, hogy az emberek összeadják a gondolataikat és a pénzüket, ehhez együttműködési készség kell, ahol mindenki azzal foglalkozik, hogy átharapja a másik torkát, ott ez nehezen fog kialakulni. Ebbe bele kell venni, hogy mekkora a bizalom, együttműködés a helyi vagy az országos hatalom és az állampolgár között. Ha ez a kapcsolat nem a bizalmon alapszik, hanem a kölcsönös gyanakvason, aminek Magyarországon évszázados hagyománya van, akkor sokkal nehezebb.

Ebben az országban is volt olyan időszak, amikor az önkormányzatok civil referenseket foglalkoztattak, civil házakat működtettek, létrehoztak olyan alapokat, amelyekből támogattak helyi civil szervezeteket, nem mindig tartottak igény arra, hogy ők mondják meg, hogy mi legyen.”

Mondhatnánk, hogy a kormányzat felelős a kialakult helyzetért, több interjúalany is úgy érzékeli, hogy kimondva vagy kimondatlan, az állampolgárok, vállalatok számára civilség manapság gyanús, inkább elkerülendő.

Scsaurszki Tamás kissé kesernyés mosollyal említi tapasztalatát: „Már az is gyanús, hogy ha azt mondom, hogy független vagy. Minél inkább bizonygatom, hogy független vagy, annál gyanúsabb, mert ilyen ma nincs. Azt mondják, hogy hát akkor inkább nem vágok bele, megvan a saját munkám, a családom, amit fontosabbnak tartok.”

Amit nem láttunk akkor előre- a kezdetekkor -, hogy a civil szektor környezete mennyire radikálisan, drasztikusan megváltozott, a negatív irány felé. Nem láttuk azt az ellenszemet, ami azoknak az arcába fűj, akik függetlenként valami civil dolgot akarnak létrehozni ma Magyarországon.

Öt évvel ezelőtt ez egy izgalmas, cool történet volt, amit a kormány sem nem támogat, sem nem ellenez, a lakosság pedig érdeklődéssel figyel, ez most már egy gyanús történetté vált.”

Barna Erához nyíltan kimutatott NGO ellenes vélemény nem jutott el. Sőt, van olyan támogatójuk, akivel politikailag más platformon vannak. „...megkérdeztem tőle, hogy ha mi is elérjük azt a határt, amikor már pletcsnit kapunk a külföldi támogatás nagyságrendje miatt, mit fogsz tenni?²⁴ Akkor mi most mások leszünk a szemedben? Meg fogja nézni, honnan jönnek, hová mennek a pénzek. Azt válaszoltam rá, hogy ezt most is megteheted, minden beszámolónk nyilvános... „

Ez számomra azt mutatja, hogy a kormány által gerjesztett NGO ellenes hangulat sokkal inkább érzelmekre hat, és ennek következtében nem racionális döntések születnek.

A Ferencvárosi Községi Alapítvány igazgatója még érdekesebb példaként említette meg, hogy volt olyan civil szervezet, amely alkalmas lett volna a támogatásra, ám mégsem pályázott, mert nem akart olyan civil szervezettel együttműködésbe kerülni, aki nincs jóban az önkormányzattal – hiába lehetett volna nyertese egy adománygyűjtő ügynek. Márpedig az FKA mindig nyíltan kommunikálja, hogy sem állami, sem önkormányzati pénzt nem kérnek, és nem fogadnak el, tapasztalatuk szerint – néhány kivételtől eltekintve - sokan szeretik ezt a neutralitást.

Kuti Éva szerint is nagyon erős szerepük van az önkormányzatoknak a civil közösségek erősítésben, vagy inkább – jelen állapot szerint – gyengítésében.

„Az önkormányzat akkor is komoly módon tudja befolyásolni a civil szervezet működését, ha nem pénzt ad. Ha egy helyi vállalkozó támogatja a közösségi alapítványt, főleg, ha nyilvánosan ad, kérdéses, hogy ebben a környezetben van-e ennek kultúrája, és nem kell-e attól tartani, hogy megnézheti magát, hogy mikor fog megbízást kapni.”

²⁴ 2017. évi LXXVI. törvény a külföldről támogatott szervezetek átláthatóságáról

Pécsett sem jobbak a tapasztalatok.

„Ez most a magyar viszony, nem szem előtt lenni... féldiktatórikus, hibrid, illiberális demokrácia viszonylatában mi nem tudunk együttműködni, nem az a” paksi szervezet” vagyunk, nem az ő szekerüket toljuk az ideológiák világában. A jelenlegi politikai struktúra nem gondolja komolyan a sokszereplős önkormányzatot. Mi egy olyan társadalomban tudnánk jobban virulni, amikor a kormányzat – és annak helyi ága komolyan venné, hogy sok szereplős módon, demokratikusan egyeztetve, az emberek involvációjával zajlik egy kormányzás – new government - részvételi demokrácia-normális államokban ez fontos. Én büszke vagyok, hogy nem adtuk el magunkat, nem lettek rajtunk foltok, emiatt nem is akarunk szem előtt lenni, hogy megőrizzük a tisztaságunkat, ez egy magyar specifikum.” – mondja Kleisz Teréz.

Valóban, máshol talán elképzelhetetlen volna, hogy a civil szektor ilyen átpolitizált legyen, nálunk ennek /is / történelmi hagyományai vannak. Az emberek az előző politikai rendszerben a klasszikus civil tevékenységi területeken már megszokták az állami jelenlétet, ezzel együtt az állammal szembeni bizalmatlanságot. Nehezen kérhető számon rajtuk, hogy miért nem gyakorolják egyik pillanatról a másikra az érdekérvényesítést, az öngazgatást. Könnyen fogadják el, hogy saját civil szervezetük ki van téve az állami befolyásnak. Az állam pedig nem látja szükségét, hogy kihasználja a civil szektorban lévő előnyöket, hogy ésszerűsítse a szabályokat /adózás, adománygyűjtés/.

Sokkal inkább tovább gyengítette a bizalmat a szektorral szemben, amikor lehetővé tette 1994-től a közalapítványok, közhasznú társaságok létrehozását. Az előbbiek döntően közpénzek újraelosztásával, az utóbbiak pedig jobbra állami, önkormányzati közfeladatok ellátásával foglalkoztak. Ebből adódóan ezek többnyire állami forrásokból bőven részesülő, nagyméretű szervezetekké váltak, jelentős humánerőforrással rendelkeztek.²⁵

²⁵ Kákai László–Sebestény István: A nonprofit szektor súlya és a gazdasági válság hatása Magyarországon Civil Szemle 2012/3

Hiába jellemzőek teljesen más vonások a klasszikus, önszerveződő civil szervezetekre, mégis azonos elbírálás alá esnek a „félállami” szervezetekkel, azok gazdasági, foglalkoztatottsági adatai jelentősen torzítják a szektorról kialakított képet, világosabb színben tüntetve fel a helyzetet, mint ami a valóságos. Ugyanakkor megnehezítve a helyzetüket az adománygyűjtés, forrásteremtés oldaláról is, mivel sokan gyanakvással figyelik tevékenységüket, nem tudván felmérni, hogy „igazi” vagy „kvázi” civillel van dolguk, inkább távol tartják magukat tőlük.

És itt újra vissza is térünk a témában már oly sokszor emlegetett bizalom témájához. Kuti Éva szerint „... közösségi alapítványnak épp itt volna az ereje, hogy minél személyesebbek a kapcsolatok, minél kisebb a közösség, annál inkább vannak személyi garanciák. az emberek egy része könnyen szélhámos idegen környezetben, de a sajátjában már meggondolja.”

Kleisz Teréz véleménye, hogy „...ez lehet a továbbhaladás útja, nem feladni magunkat, a céljainkat, saját szűk környezetünkre kell koncentrálni, mert mindig voltak kis közösségek, akik tudtak valamit csinálni, szélesíteni kell a mozgásteret a kulturális eszközrendszerrel. Az irány azért megvan, akkor lehet találni megfelelő pályákat, és ez a szabadságfok még megvan, hogy értelmes közösségi célokkal előre lehessen haladni, amit nem kell szégyellni.”

8.3. Magyar sors, magyar mentalitás, nekünk semmi sem sikerül?

2018 őszén volt szerencsém részt venni a Megérteni Magyarországot című két napos konferencián, ahol az egyik legérdekesebb, legtöbbet idézett gondolatsor Csepeli György, szociálpszichológus, az MTA doktora Új hitel című előadása volt. Akkor nem gondoltam, hogy ezt valaha még szakdolgozatban idézni fogom, főleg nem a közösségi alapítványokkal kapcsolatban. Az interjú készítése során azonban olyan sokszor felmerült a magyar emberek sajátos mentalitása, hogy újra olvastam az előadásról készült jegyzeteimet, pár gondolatot aktuálisnak tartok ide jegyezni belőle.

Csepeli Széchenyi István Hitel című 1830-ben megjelent művének gondolatait a mai napig nagyon aktuálisnak érzi. „Miért nem bírja a magyar olyan jól magát, mint körülményei engednék” – ezt a kérdést naponta feltehetjük magunknak is. A hitel hiányát Csepeli a bizalom hiányára vonatkoztatja, és összefoglalja azokat a tüneteket, / a „magyar beteg” tüneteit/, amelyek évszázadok óta jellemzőek a magyarok jelentős részének viselkedésére: gyanakvás, állampolgári tudat hiánya, a közösség tagadása, az anómia.

Mire is reflektálok ezzel?

A Ferencvárosi Községi Alapítvány indulásakor leginkább az alábbi gondolatokkal találkoztak: „Könnyű nekik, Amerikában találták ki, az angolok is milyen jól csinálják, de nekünk ez itt nem fog sikerülni ... „ – idézi fel Barna Éva.

Scsaurszki Tamás is emlékszik ilyen irányú gondolatokra, de a rá jellemző módon ezt is pozitív kifejezéssel zárja le:

„Találkoztunk ezzel a felfogással, pl. ha valakit megkérdeztél volna 15 évvel ezelőtt, hogy mi a véleménye a közösségi alapítványokról, azt mondja, hogy ez egy jó modell, máshol jól működik, de Magyarországon nem valósítható meg. Ma viszont, aki kicsit is jól tájékozott, már nem mondhatja, hogy nem valósítható meg, az már nem kérdés, hogy ez a modell hazánkban is értéket teremtett, hiszen három közösségi alapítvány már működik, és egy negyedik is jó úton halad, hogy azzá váljon. Számomra az emberek gondolkodásában történő változást talán még nagyobb eredménynek is tartom, mint a számszerű növekedést. „

Kleisz Teréz is keserűen nyilatkozik a témában, részben szociológusként, részben az alapítvány kurátoraként: „Történetileg is mindig ilyen társadalmakban élünk, fél- vagy egész diktatúrákban, a polgárság csoportérdekeit autonóm módon képviselő rendszerekre eddig sem tartott soha senki igényt. Nincs meg a hagyomány, komoly, okos emberek is azt mondják, hogy nincs szükség a civilsége, emberileg szeretnek minket / a Pécsi Községi Alapítványt/, de elmondják, hogy ők már ebben nem hisznek”

Kuti Éva egyik könyvéből kénytelen vagyok hosszabban idézni, ebben a részben a nonprofit törvény kapcsán arról értekeznek, hogy általános vélemény szerint szükség volna egy ellenőrző-beszámoltató központi szervezet felállítására, ám a civil szervezetekre is jellemző a „magyar mentalitás”.

A magyar társadalomnak általában, s így természetesen a civil szerveződéseknek is van egy igen erős, történelmileg mélyen gyökerező rebellis beállítottsága. Nem szeretjük a póráz, az ostort még kevésbé. Titkolnivalónk mindig akad, hiszen a túlélésért folytatott küzdelem során nemigen lehet válogatni az eszközökben. A gondoskodó államról is másféle tapasztalataink vannak, mint az Európa nyugati felében élőknek. Így aztán az állami ellenőrzés vörös posztónak számít, minden formáját ösztönösen elutasítjuk, anélkül, hogy a racionális megfontolásoknak teret adnánk. Ami az angol nonprofit szervezetek számára természetes, a Charity Commission típusú, szakmai segítséggel és információs szolgáltatásokkal kombinált állami ellenőrzés, az Magyarországon elszánt ellenállást vált ki. Ez az ellenállás akkor sem sokkal kisebb, ha az ellenőrzésre jogosult szervezet a szektor közreműködésével, esetleg annak képviselőiből jöhet létre. Talán még nagyobb is, mert ilyenkor a rivalizálás, a sértődöttségek, a kicsinyes önzések és a kölcsönös féltékenységek is mind előjönnek.²⁶

Csepeli György előadása a fent vázolt gondolatok majd mindegyikére kitért a szimptómarendszer részletes kifejtésével: Gyanakvók vagyunk, az egyik kárának a másik inkább örül, individualisták vagyunk, ezáltal nem alkalmasak együttműködő közösségek létrehozására. Páratlan panasz kultúránk révén nem a megoldást keressük, hanem imádunk elmélyedni a problémákban. Himnuszunk, nemzeti ünnepeink mind régi idők nemzeti tragédiáira emlékeznek, és emlékeztetnek mai napig mindenkit, ezáltal nem tudunk a jövő felé tekinteni, eltávolodunk a realitástól. Az általános anomia állapot miatt még az ismerősökben sem bízunk – más, szerencsésebb adottságú országokban még az idegenekben is bízunk – tehát a társadalom kötései gyengék. Individualizmusunk azt jelenti, hogy mindenki jól akar járni, de így a közösség nem tud jól járni. A felelősséget nem vállaljuk rossz döntéseinkét, nem igyekszünk tanulni, inkább a bűnbakot keressük.

²⁶ Kuti Éva: Hívjuk talán nonprofitnak Nonprofit Kutatások 7 60.old

Nos, a fenti sötét kép egyik-másik „ecsetvonása” is elég volna, hogy kimondjuk, ilyen körülmények között nagyon nagy erőfeszítés kell ahhoz, hogy létrehozzunk, működtessünk, népszerűsítsünk egy közösségi alapítványt, az interjúalanyok mindegyike meg is tapasztalta ezt.

8.4. A profizmus választ adhat a felmerült problémákra?

Az interjúk során a profizmust több oldalról jártuk körbe. Mennyire működnek szakszerűen a civil szervezetek ma hazánkban, kell-e hogy a forprofit szervezethez hasonló képességekkel rendelkezzenek? Mennyire várható el a tisztán önkéntesekből álló szervezettől, hogy folyamatos, tervezhető, professzionális tevékenységet végezzen? Mennyire tekinti a másik két szektor / kormányzat, vállalkozások/ egyenrangú partnernek a civil szervezeteket?

A kutatás ezen részterülete különösen érdekelt, mert az elmúlt 30 évemet a vállalkozóként töltöttem, szoros, munka jellegű kapcsolatom van Miskolc kis- és középvállalkozóinak egy részével. Ugyanakkor a Térerő Alapítványban eltöltött két aktív évem során beleláttam a „civilség” nehézségeibe. Véleményem szerint ez a két pólus többnyire nagyon távol állni látszik egymástól, megmerevedtek a szerepek, és szívós, kitartó munka kell, hogy empátiával forduljanak egymás felé.

Kuti Éva szenvedélyesen fejtette ki egyetértő véleményét:

„Nagyon önkéntesség alapúak, néha nekilendülnek, néha leülnek, szerződéses partnernek maga rémálom, akármit aláír, mintha büszkeségüket találnák abban, hogy nem olvassák el, amit aláírnak, de nem veszik komolyan, nem képesek visszaigazolást adni, ha megkérdezed, hogy hány látogató volt, csak széttárják a karjukat. Ez az alap szervezeti kultúra. Vannak persze profik, de a nem profikat rákényszeríteni arra, hogy amikor együtt dolgozunk, profin működjenek, nagyon nehéz. Pedig ha a közösségi alapítvány hiteles akar maradni, ahhoz az is kell, hogy akikkel együttműködik, azok is hitelesek legyenek.”

A közösségi alapítványoknál tapasztalatom szerint mindenképpen, de a civileknél is bizonyára gyakran felmerül, hogy ha anyagi forrásaik engednék, szívesen foglalkoztatnának munkavállalókat, mert az önkéntes munkavégzés eléggé sérülékenyvé teheti a civil szervezet működését.

Kuti Éva: „Húsz éve írom le rendszeresen, hogy ahhoz, hogy a civil szervezetek jól működjenek, sikeresek legyenek az adománygyűjtésben, ahhoz mindenféleképpen professzionális stáb kell. Nem tudnak jobban felbosszantani, mint amikor azt mondják, hogy a vállalkozásokban azért egyszerű, mert ott fizetett alkalmazottak vannak. Ha valaki komoly teljesítményt vár el valakitől sok idő befektetést, akkor mi mást lehet tenni, mint alkalmazni, ki van olyan a mai magyar valóságban, aki megengedheti magának, hogy napi 4-6-8 órában a civilek ügyeivel foglalkozzon, anélkül, hogy ez lenne a munkája.

Ha önkéntesekkel dolgozik egy szervezet, akkor bizony azzal kell szembesülnie, hogy az önkéntes elmegy új munkahelyre, elmegy nyaralni, megbetegszik a gyereke, és akkor összeomlik a szervezet.

Ha vannak profi munkavállalók, akkor azoktól elvárható, hogy ezeket – legalábbis a munkaidő erejéig háttérbe szorítsák. Komoly szervezetet nem lehet jó színvonalú emberek nélkül működtetni, akik jól képzettek azokban a témákban, amelyekre egy civil szervezetnek szüksége van.”

Megemlítettem, hogy amikor a közösségi alapítvánnyal adománygyűjtő rendezvényt szerveztünk, akkor szembesültünk azzal, hogy nehéz olyan szervezetet találni, aki össze tud állítani egy olyan projektet, ami legfeljebb fél éven belül megvalósul / hogy az adományozók viszonylag gyorsan lássák a felajánlott összegük hasznosulását/. Keveseknek van olyan stábja, akik hajlandók felkészítésekre járni, ahol megtanulják, hogyan kell egy prezentációt összeállítani, hogyan kell kiállni és közvetíteni az üzenetet, hogyan kell marketing tevékenységgel segíteni az adománygyűjtést, és a beszámolót. A kuratóriumunk a projektek kiválasztásánál nem csak a társadalmi hasznosságot, az ezzel elérhető személyek számát, hanem a mögötte álló szervezetet is felmérte.

Kuti Éva: „Nagyon sok alapítványt lelkes amatőrök kezdenek működtetni, mert a személyes érintettségük alapján kiállnak egy ügyért /leukémiás gyerekek, könyvtár megmentése/, és akkor lelkes szülők, vagy könyvtárosok kezdenek el dolgozni, akiknek fogalmuk sincs a marketingről, a szervezetfejlesztésről, a pénzügyekről. Hátborzongató, hogy a civil szervezetek nagy hányadát olyan emberek vezetik, akik büszkék rá, hogy nem tudnak excel táblát kezelni, kockás papíron vezetik a bevétel-kiadást, és még jó, ha egyáltalán vezetik... No persze ez jellemző nagyon sok forprofit szervezetnél, kisvállalkozásnál is.”

Ezzel a véleménnyel nem is lehet vitatkozni, én is találkoztam már olyan vállalkozásokkal, amelyek nem csak a mai modern vállalkozói attitűdökkel nem voltak tisztában /brandépítés, online megjelenés, munkavállalói skills-ek fejlesztése/, sőt kifejezetten ellenálltak ezeknek, hanem a törvényileg előírt szabályok betartásával sem törődtek /könyvelés, munkavédelmi, munkaügyi, GDPR/.

Ezt a véleményt erősíti Barna Era is, egy új szemponttal, a CSR felkészültséggel kiegészítve: „Igaz, hogy a civilek nem mindig profik – pénzügyek, marketing, HR területén, de ugyanezt látom a céges oldalon is. Miért van az, hogy nagyon sok cégnek még mindig nincs CSR politikája, nincs normális email kontaktja, v. nem is válaszolnak emailekre. A civil társadalomnak pedig van már egy olyan része, akik már tényleg profin működnek.”

Kleisz Teréz is egyetértett, de megjegyezte, hogy Pécssett az alapítványuk már felismerte ezt a rést, és tettek is ellene a maguk módján:

„Ezt jól látod, ez általános jegye a civil szférának. Feladata lenne a közösségi alapítványnak, hogy növeljük a civil közösségek kompetenciáit. Tavaly Szomszédság Akadémiát szerveztünk, épp azzal a céllal, hogy megosszák egymás között a tapasztalataikat a szervezetek, pl. hogy hirdetik az eseményeiket, egy marketing szakember segítségét is igénybe veszik. A helyi közösség építése, nos ez folyamatosan gondunk, hogy legyenek alkalmasak a civil aktorok, hogy tényezővé váljanak. 32 civil csoporttal voltunk kapcsolatban ennek kapcsán. Nyertünk erre 1 millió forintot. Ahhoz hogy beágyazódj, helyzetbe hozd a civileket, műhelymunkát végezz, ez is igényelne több pénzt, de ehhez nincs nekünk sem forrás, és tőlünk is sok időt és energiát igényel.

Fognak a kurátorok közöttünk is, a civilség azt jelenti, hogy néha megunod és elmész, nem számíthatsz az emberek folyamatos munkájára, ez a különbség a professzionális szektor és a civil között, hogy itt sokkal esetlegesebb a megmaradás, egyik elmegy szülni, a másik külföldre megy, és egy esetleges jó ötlet elindulás is elhalhat. „

Scsaurszki Tamás és a Gyökerek és Szárnyak Alapítvány többi tagjának profizmusához kétség sem fér. Amit fentebb a civilek – és a vállalkozói szféra – egy részére általánosnak tartottunk, az rájuk semmiképpen nem jellemző. Több évtizedes szakmai felkészültséggel, nemzetközi kitekintéssel, tervezéssel, beszámolással és beszámoltatással találkoztam közös munkánk során. Mégis olyan megindítóan és lelkesen beszél ez ügyben is, hogy maximalizmusa figyelemre méltó. Szerinte még mindig van mit javítani a saját munkájukon is - nem figyelmen kívül hagyva a gazdasági és a politikai környezet befolyását. Tanulnak a saját hibáikból, a stratégia nem változik, de a taktikai lépéseken módosítottak.

„Jobban csinálhattuk volna – ebben eléggé önkritikus vagyok. 2014-ben meghirdettük a közösségi alapítványok számára létrehozott programunkat, szakmai, pénzügyi támogatást adtunk nekik, azzal, hogy ha megfelelnek az elvárásainknak, akkor utána is támogatjuk őket az úton. 2018-ban az új kiírásra csak négyen jelentkeztek, ebből egy felelt meg a kritériumoknak, ezt óriási kudarcként éltük meg.

2014 végétől a 2018 év végéig terjedő időszakban már másképp látjuk. Ez egy túl nagy tér, túl nagy szabadság ahhoz, hogy ezt sokan belássák, sokkal kisebb résztávokra kell bontani. Azt mondjuk, ha ez téged érdekel, a következő táv nem 1 km, csak száz méter; az első feladat legyen pl., hogy megismerd a közösségedet, és társakat gyűjts magad mellé. ez így sokkal életszerűbb és befogadhatóbb. Legyen egy jó kuratórium, akik megtanulnak együtt dolgozni, mert az sem természetes, kialakítani a normákat, elfogadni egymást, lehet, hogy valaki teljesen más, mint te, de tud olyat, amit te nem...

Belépő feladat a 2 millió forintos adománygyűjtés helyi forrásból – nem csak azt mondjuk, hajrá, hanem megmutatjuk, hogy lehet ezt megcsinálni. Konkrét adománygyűjtő tervet készítettünk, facilitáltuk, kit kell megkeresni, mennyit tudnak várhatóan tőle gyűjteni.”

Mindezt egy szemléletes példával is elmagyarázta:

„Egy gyereknek, aki még sosem mozdult ki otthonról, azt mondjuk, hogy menj el a boltba, és vegyél tejet. Ez túl nagy feladat. Először ki kell mozdulnunk vele a lakásból, megmutatjuk, hogy van utca, vannak boltok, egyikben poharat lehet venni, a másikban tejet. És van pénz, amivel hozzá tudunk jutni a tejhez”.

Vagyis: „Van, akit a koncepciók, nagy távlatok érdekelnek, de vannak, akik kis lépések szerint tudnak haladni, nekünk is meg kellett tanulni a kis lépések szerint haladókkal együtt gondolkodni.”

8.5. Több pénzzel könnyebb lenne? Adománygyűjtés, adományosztás, finanszírozás

Az előző fejezettől nehezen választható el a finanszírozás témája. Mint ahogy többször is megemlítettük a beszélgetések során, ha a közösségi alapítványnak nagyobb és folyamatosan rendelkezésre álló bevételei lennének, nem csak önkénteseket, hanem fizetett munkatársakat is be tudna vonni a munkába, ami magával vonná az fundraising tevékenység bővülését, vagyis több forrás állna rendelkezésre akár a szakképzett munkaerő foglalkoztatására, és elindulhatna egy felfelé növekvő spirál. De hol is kéne ezt elkezdeni?

Barna Era szerint: „Ahhoz, hogy képesek legyünk arra a munkára, hogy valakivel hosszú távú kapcsolatot alakítsunk ki, hogy monitorozzuk a közösséget, legyünk egy olyan nonprofit ügynökség, mint egy jó bróker / aki a legjobb ajánlatot adja az adományozónak és az adományt várónak/, jöhetnének hozzánk mindkét oldalról, és nekünk az lenne a dolgunk, hogy összehozzuk őket, hogy ezt biztonsággal tudjuk csinálni, ehhez kell a pénzügyi háttér. Vagyis az adománygyűjtés a legnagyobb feladat.”

Kleisz Teréz is nehezen feloldható ellentmondásnak látja ezt a kérdést: „Mi is önkénteskedünk itt, de vért izzadunk, hogy a négy órás munkatársunk pénzét, ami csekélyke pénz, és amiért egy normális munkatárs el sem menne dolgozni, ki tudjuk gazdálkodni. Részmunkaidősen, járulékokkal havi 200 ezret meg kell neki adnunk, ami évente 2,4 millió Ft.

Ezt elő kell teremteni, és amellet hogy tudnánk még pénzeket is osztani, még ha olyan csekélyke összegeket is? Az alapítvány, mint forma akkor tudna jól működni, ha a vagyon gyűjtésében ügyesebbek lennénk. Nincs is vagyonunk, egy olyan stabilabb pénzügyi hátterünk, amivel könnyebben tudnánk működni, ez állandóan feszít minket.”

Saját közösségi alapítványi tapasztalataim alapján a közösségi alapítványok pénzügyi stabilitását több forrásból tudja megalapozni.

Kaphat adományt saját működésére. – ez egyelőre nem reális opció, ehhez több éves, sikeres működés kell, amivel az alapítvány meg tudja teremteni a bizalmat.

Kaphat adományt konkrét támogatásra, melyet tovább oszt, de amelynek bizonyos százalékát /általában 8-10 % / megtartja saját költségei finanszírozására. – ezt a formát Miskolcon többször alkalmaztuk, pl a két Élő Adás rendezvényünkön.²⁷

Képezhet alapokat kisebb-nagyobb rendszeres felajánlásokból, meghatározott tematikával / oktatás, művelődés, hátrányos helyzetűek segítése /, melyből pályázat útján lehet részesedni. – volt érdeklődés erre a formára, de konkrét megállapodás még nem született, nem volt kapacitásunk az adományozók megszólítására, kapcsolattartásra.

Kaphat adományt saját régiójából, szerezheth pályázat útján, és kaphat külföldi forrásokból is – A Tézerő Községi Alapítvány nagy formátumú, több évig tartó projekteket lefedő pályázatokra még nem érezte magát elég felkészültnek, kisebb pályázatot viszont sikerült nyerni, az ezzel együtt járó kisebb összeg lélegzetvételnél könnyebb volt a nehéz finanszírozási körülmények között / TESCO – 400.000 Ft./

Számíthat az 1 %-os adományokra, de ehhez bizonyos feltételeknek meg kell felelni, ezek teljesülése után évente egy alkalommal megkapja a felajánlott összeget, de ennek nagysága kiszámíthatatlan, tervezni nem lehet vele.

Mindezek rövid- és középtávú pénzmozgások, ami a hosszú távú biztonságot jelentené, és a pénzügyi túlélési taktikákról az érdemi munka felé fordíthatná a figyelmet, ha össze tudna gyűjteni egy olyan vagyont, amelynek biztonságos befektetései révén a hozamokból finanszírozni tudná saját fenntartását.

²⁷ Az élő adás egy közösségi adománygyűjtő rendezvény, melyet a The Founding Network londoni székhelyű szervezet segítségével már hazánkban is több szervezet megrendezett.

De milyen az adományozói kultúra ma hazánkban? Miben reménykedhetünk?

Barna Era szerint nem maga az adományozás kultúrája már ismert hazánkban.

„Rajtunk túlmutatóan ez a dolog már nem idegen, sok kis program van már a társadalomban, amelyik közösségi adományozásból igyekszik megvalósítani egy projektet, pl. médiumok is már igyekeznek ezen az úton is biztosítani fenntartásukat /HVG, Népszava/, és függetlenségüket megtartani, ehhez már hozzászokhattak az emberek. Az adó 1 %-ának felajánlását lehetővé tévő adótörvény – hibái ellenére is – szintén segített beültetni az emberek fejébe a civil szervezetek elfogadását.”

Kleisz Teréz : „Az adománygyűjtés- filantrópia – a nagypolgárság presztízsének emelésére szolgált mindig is nyugaton, a nagy alapítványok mögött nagy kapitalista vállalkozások vannak. Mondhatjuk, hogy a filantrópia először kizsákmányol. Kapitalista módon megszerzed a vagyont, aztán meg jótékonykodszt – van, aki ezért az adománygyűjtést nem egészen tisztességes, vagy felvállalható dolognak tartja. Előre kéne jönnünk a kis adományok gyűjtésének módjával, inkább a tömegességre kéne törekedni, akár havonta pár ezer forintok megszerzésére.”

Kuti Éva: „Ha azt nézzük, mennyire engedhetik meg maguknak az emberek, hogy támogassanak, akkor inkább javult a helyzet, mint romlott, azzal a megköttéssel, hogy viszonylag sokat gazdagodott az a réteg, azok a vagyonos emberek, akik megengedhetik maguknak, hogy adományozzanak. Nem véletlenül nem mondom, hogy szélesedett a körük, mert nem igazán lettek többen.

Akik gazdagok, azok nagyon gazdagok, egy olyan összeg, amitől a közösségi alapítvány boldog lenne, nekik fel sem tűnne. Ahhoz, hogy bővüljön a támogatottság, ahhoz szélesednie kéne ennek a körnek.

Az adományozási vizsgálatok kulcsmegállapítása, a személyes érintettség, hogy egy adott problémához közd van, az meghatározó tud lenni. ez nem csak betegségekre, hanem helyi ügyekre is érvényes lehet, ha az én utcámat akarják tönkretenni, fát kivágni, akkor megmozdulhatnak olyanok is, akik addig érzéketlenek voltak.

Nem generál, nagy ügyekről kell beszélni a közösségi alapítványnál, hanem a helyi kis ügyekről, és ezeket az eddigi adománygyűjtő rendezvények tökéletesen csinálják, a helyi ügyekkel meg tudják szólítani az embereket. /Szinva parti sztorik, Avasi séták Miskolcon/, konkrét, célzott dolgok.”

Barna Era gondolatai is azt erősítik, hogy van jelentősége a személyes kapcsolatnak, hogy érzelmi kötődés is kialakuljon a potenciális adományozóval:

„Az szokott áttörést hozni egy ilyen megkeresésben, ha már el tudunk jutni oda, ha valami élményszerű dolog megérinti őket. Még ha rokonszenves is vagyok neki, látja, hogy beszélni is tudok, és a civil image nem riasztja el, akkor is kell még valami plusz. Egyik – most már jelentős - adományozónkat elhívtuk a második Élő Adásra, ami nagyon tetszett neki, utána már ő keresett meg, hogy beszéljünk. Vagyis a rendezvényeink népszerűsítésével sokkal nagyobb esélyünk van, mintha csak a leírt anyagokat juttatnánk el hozzá.”

Kleisz Teréz is a személyes kapcsolatokat, a kis közösségi kötődést tartja a legcélravezetőbbnek, ami tulajdonképpen a közösségi alapítvány erőssége lenne, de a szerény anyagi eszközök, a másik szektor nehéz megközelíthetősége még akadályt jelent.

„Több a magánszemély adományozó, a cégekhez való eljutásunk kudarcos, a céges kapcsolatok csak személyes kötődés révén alakultak ki, pl. saját családi cégekhez jutottunk el, így sikerült belőlük kihúzni néhány százezer Ft-ot. Továbbra is nagy kihívás, hogy bekerüljünk a cégek állandó társadalmi felelősségvállalás csomagjába, tényezőként benne lenni a gondolkodásukban.

Nehezen adják meg magukat, igaz Pécs gazdaságilag is mélyrepülésben van. Az alapítványunk egyik vezetője közgazdász, az ő korosztályához tartozók már vezetők cégeknél, ennek köszönhetően azért többekkel is kapcsolatba kerültünk, mint ahogy a kamarán keresztül is. Elég nyers gazdasági-üzleti célokat fogalmaznak meg, néha még a cégvezetőket is át kéne állítani egy másik gondolkodásmódra, hogy kell egyáltalán céget üzemeltetni.

Néha még beszélgetésre sem lehet bekerülni hozzájuk, ahhoz is kapcsolat kell, hogy valaki leüljön és meghallgasson és komolyan vegyen minket. Ugyanakkor lehet, hogy a megjelenésünkön is javítani kellene, nem megfelelőek a brosráink, hogy felnőjünk hozzájuk.”

A Ferencvárosi Közösségi Alapítvány a legnagyobb múltra tekint vissza az adománygyűjtés területén is, szerteágazó tapasztalataik vannak, pl. arról, hogy ha már sikerült is felvenni a kapcsolatot egy potenciális adományozóval, milyen buktatók jöhetnek még:

Barna Era: „Tavaly a Corvinus Egyetemmel együttműködve egy CSR felmérést kezdeményeztünk a kerület cégei körében, azzal a titkos szándékkal, hogy az egyetemmel összefogva bejutunk olyan helyre is, ahová eddig nem tudtunk. Nagyságrendileg 40 megcélzott cégből 12-15 válaszolt, ezekből is azt szűrtük le, hogy megvan a kialakult támogatotti körük, amin nem szeretnék változtatni, a többségük biztonságos dologra törekszik, van, ahol a támogatás és a szponzoráció összeeszik. És akkor jövünk mi, akiknek még azt is el kell magyaráznunk, hogy miért is dolgozunk, mit jelent a híd szervezet, miért jó a helyi közösségek támogatása.

Hiába mondja, hogy ő szívesen támogat helyi ügyeket, helyi témában, akkor is legszívesebben a terepre adná a pénzt, és nem érti, mit akarok én. Azon kell dolgozni, hogy engem elfogadjon, és elismerje, hogy velem megspórolhat sok energiát, mert én azt kérem, hogy mondd meg nekem, téged mi érdekel, és próbálunk egy olyan palettát eléd tenni, amiből bizalommal választhatsz.

Nagy multiknál pedig van egy nemzetközi direktíva, tudjuk, hogy mi van a zászlajára írva, és még ha abban a témában is teszünk számára ajánlatot, nagyon nehézkes az egyeztetés a távoli ország központjával, és aki ott ül az kerületi cégnél asztal mögött, hiába segítene, tudja, hogy nagyon bonyolult folyamatba kezdene.”

A keserű tapasztalatok mellett az elmúlt hónapokban olyan sikerük is született, ami azt igazolja vissza, hogy érdemes hosszú távon gondolkodni, és a befektetett energia - sok türelem, kitartás után - megtérülhet. „Ez az első év, hogy lett egy ferencvárosi fő partnerünk, akik kifejezetten a Swimathont²⁸ támogatja, de gyűjt a rendezvényen is, ilyen nagy támogatónk még sosem volt. Ez hosszú évek alatt érett be, mégpedig ennek a cégnek az esetében úgy, hogy eljött egy rendezvényünkre, és annyira fellelkesedett, hogy most mellénk állt. A személyes kapcsolat beért.”

²⁸ A Swimathon egy adománygyűjtő rendezvény, ahol az úszók a megelőző egy hónapban a közösségi médián keresztül gyűjtenek, ezzel vállalják, hogy az esemény napján a közönség előtt a vállalt métereket úszva teljesítik.

Ezek az évente ismétlődő adománygyűjtő rendezvények egyre sikeresebbek, egyre nagyobb összegeket sikerül a rendezvény keretén belül összegyűjteni, és a kiválasztott projekteknek továbbítani. De a közösségi alapítványok törekszenek arra, hogy tematikus alapokat is létrehozzanak. Más országokban már arra is van gyakorlat, hogy családi cégek – a nevük fennmaradásának ezt a sajátos, ámde támogatandó módját választják, olyan vagyont juttatnak az alapítványnak, melyet a családról neveznek el. Van-e erre remény nálunk is? Vagy milyen egyéb módon lehetne nagyságrendileg nagyobb tőkére szert tenni?

Kuti Éva szerint: „Az állam nálunk nem fog kiengedni a kezéből egy óriási összeget, aminek a kamataiból lehetne valamit csinálni, a magánembereknél pedig kell még egy generációja a szuper-gazdagoknak, azoknak is az életük végén merülhet fel, hogy nyomot akarnak hagyni. Az első generáció még nem akar nyomot hagyni, mert akkor annak is nyoma volna, hogy szerezte meg a vagyonát. A második generáció esetén már nem a „kaparj kurta” szemlélet irányítja a magatartásukat, hiszen már a gazdagságba születtek bele, és elkezdenek gondolkozni, hogy valamit csinálni kéne a vagyonuk egy részével.

Bejön a nemzetköziesedés hatása, a mi nagy vállalkozóink látják a külföldi példákat, egy határig jól elvannak a saját gazdagságukkal, de egy idő után, ha nemzetközi terepen kell boldogulniuk, akkor ahhoz, hogy abba a klubba bekerüljenek, ahol a Rockefellerek és Bill Gates-ek vannak, ahhoz nekik is úgy kell viselkedniük, vagyis alkalmazkodniuk kell azokhoz a szokásokhoz. Ott már több esély van akár arra is, hogy ezt helyi szinten tegyék meg az adományozást.”

Kleisz Teréz az alapítvány praktikus segítő tevékenységén túl szeretné, ha tetteiknek mélyrehatóbb, kiterjedtebb hatása lenne.

„Ha egy település egészére, nagyobb területi egységre akarsz létrehozni egy olyan forrásrendszert, vagyont, amiből nagyobb társadalmi változások tudnak megvalósulni, az nem a kötődik a civil társadalomhoz Magyarországon, hanem állami fejlesztési alapok feladata. Fel is szokták tenni a kérdést, hogy nektek olyan sok forrásotok lenne rá? Az a pár millió Ft, amit össze bírnak gyűjteni, az valóban nem ad alapot arra, hogy Pécs nagy alapítványaként működjünk, itt léptékkülönbség van.

Egyet is értek Tamással /Scsaurszki/, hogy hosszabb távon kell gondolkodnunk, lehet, hogy ez kicsit újszerű, hogy mélyebben és lassabban akarunk beépülni. 2016 végén lettünk bejegyezve, praktikusán két évet dolgoztunk, ez még elég kevés.”

Kuti Éva: „A helyiek ügyességén múlik, hogy milyen szinten jönnek létre ezek az alapítványok. Ha valaki a helyi élet prominense, városának díszpolgára, az egy idő után indíthatja az illetőt arra, hogy csináljon valami alapítványt, amiről száz év múlva is megemlegetik, akkor körül kell udvarolni. Itt jön be a professzionális adományszerzési magatartás. és a hosszú távra gondolkodás. Csak az a baj, hogy a mi alapítványainknak még túlélési gondjaik vannak.”

Adománygyűjtési technikákról alkalmunk volt részletesen tájékozódni 2017-ben, amikor Cardiffban részt vettünk a European Community Foundation Initiative nemzetközi konferenciáján, és találkoztunk a bristoli közösségi alapítvány vezetőjével. Barna Éra szerint ettől a metódustól még nagyon messze vagyunk. „De kihez menjek ezzel a tudással? Lehet, hogy ha megtanulnám, az antennám is kinyílna arra, hogyan lehetne ilyen emberekkel kapcsolatba kerülni. Sokszor eleve már a vállalati-civil kapcsolat is azért nem jön létre, mert nem találkoznak, nem látják egymást, pláne ha a cégnél nem nyilvános a CSR tevékenység, nem találjuk meg a felelőset.”

8.6. A pályázatok varázsa?

Scsaurszki Tamás: A pályázati kultúra egyfajta kommunikációra szoktatta a civileket, csak írod-írod, de nem látod a partnered szemét, felfogja-e, miről szeretnéd meggyőzni: Míg a közösségi alapítványok által szervezett Élő Adás során, 6 percben kell előadni, összefoglalni és nézni a másik szemét, érti-e már.

Tamás felhívja a figyelmet, hogy a közösségi alapítványnak a pályázatokon túl van egy sokkal testhezállobb lehetősége: A szemben lévő boltos ismer engem, hiteles vagyok neki, vagy a munkám miatt, vagy a családom miatt, ha azon gondolkodik, mit tehetne a közösségért, érdeklik a lehetőségek, lehet, hogy most azonnal nem segít, de legalább azt mondja, gyere vissza.

Tehát a másokra ne csak pénzeszsákként nézzünk, lehetnek ötletei, természetbeni segítése, ezekre a civil szervezeteknek fel kell készülni, és ezt most tanuljuk. Ferencvárosban már van olyan gyakorlat, hogy egy-egy vállalkozó nem pénzt ad, hanem termékkel, szolgáltatással segít /pl. pékség egy-egy rendezvényen hozzájárul a cateringhez/.

„Évekbe telik, míg valaki tízezer Ft-ot ad, de ma már az FKA 35-40 milliós költségvetéssel dolgozik, és fizetett alkalmazottakkal – ebben tíz év munkája van.”

Kuti Éva bonyolultnak tartja a pályázati eljárásokat, és az sem szerencsés, hogy az elszámoltató csak papíron értesül a megvalósulásról – nem ellenőrzi, mennyire igaz a megvalósulás.

„A pályázás nem annyira általános, mint feltételezik, mert a civilek jelentős része nem is alkalmas a pályázati részvételre, zömük csinálja a maga dolgát, és nincs felkészülve arra, hogy ha másra írnak ki pályázatot, akkor váltson a tevékenységében. De e közepesen erősek, a már majdnem profik között sokan így működnek.

Ha a romák felzárkóztatására van pályázat, akkor nekik szerveznek egy kosárfonó tanfolyamot, de ha a természet megőrzésére írnak ki pályázatot, akkor rögtön eszükbe jut, hogy ki kéne takarítani a kiserdőt. Pedig a civilség arról szólna, hogy ott EGY ÜGY iránt elkötelezett emberek dolgoznak. Ha már csak arról szól a dolog, hogy a víz fölött tartani az egyesületet, akkor nagyon erősen sérül a civileknek ez az előnye. Ez leginkább ott tud előfordulni, ahol a munkatársak profik, mintegy a saját munkahelyüket védelmezve igyekeznek minél több pályázatot megcélozni.”

Válságkezelő helyzetben a civilek gondolkodhatnak még abban is, hogy külföldről szerezzenek támogatást, saját területükön fejlesztve olyasmit csinálni, amiért pénzt kérhetnek. Az uniós pályázatok a civilek zömének túl nagyok és túl bürokratikusak, legfeljebb közreműködőként tudnak részt venni.

Kleisz Teréz a pályázatok kapcsán a kiíró oldaláról osztja meg tapasztalatait: „Mi eddig háromszor hirdettünk pályázati kiírást, és ezzel kapcsolatban voltak kerekasztal beszélgetések, ahol kaptunk nyílt dicséretet, hogy végre nem azt a bürokratikus pályázati rendet alkalmazzuk, amit megszoktak, ebből elege van a civil szervezeteknek.

A Tesco- Spar is ugyanazt a bonyolult beszámolót kéri, 500 e Ft-ért. Szinte az a lényege, hogy elbátortalanítsa a szereplőket. Mi meg tudunk írni ugyan egy ilyen pályázatot, ha összeszedjük magunkat, de azoknak a közösségi szervezetek, akiket meg szeretnénk szólítani, pl. lakóház, kis szomszédság, esze ágában sincs ilyenekkel foglalkozni. A klasszikus civilek felnevelését ezek a pályázatok nem szolgálják, vagy kell valaki, aki közelebb van a tűzhöz, vagy profi munkatársa van.

Szerintem több éves pályázatoknak van értelme, de nincs bizalom az aktorokban, mint ahogy a biznisz is elkölti a pénzt, feltételezik, hogy a civilek sem különbek, és valóban, egy részük nem is különb, használják is ezzel kapcsolatban az álcivil kategóriát, amelyet a politika hoz létre, mivel így elcsatornázza a forrásokat.”

8.7. Záró gondolatok – kommentár nélkül

Scsaurszki Tamás:

Az adózási környezet meggyőződésem szerint nem befolyásolja az adományozást. Ha valaki adni akar, azt a szívében dönti el, legfeljebb utána az adótörvények ismeretében megtalálja a leoptimalisabb módját.

Kuti Éva:

Sok múlik azon, mennyire sikeresek a meglévő közösségi alapítványok. A FKA kifejezetten sikeres, Miskolc is annak indult, Pécs kissé lassabban halad. Ennek lehet húzó hatása, és sok fog múlni azon, hogy az önkormányzati választások után milyen polgármesterek lesznek, és mennyire kell ellenszélben dolgozni. Szomorú, de megkerülhetetlen, hogy a helyi politikai légkör meghatározza, hogy bele mernek-e vágni az emberek. Ha az önkormányzat úgy értékeli, hogy ez neki is segítség, mert egy csomó helyi ügy előmozdítására alkalmas, más technikákkal dolgoznak, az önkormányzati oldalról végiggondolható lenne, miért indokolt egy közösségi alapítvány létrehozása.

Barna Era:

Amikor voltam nem is olyan távoli országokban, azt tapasztaltam, hogy a helyi közösségi alapítványoknak saját ingatlanjuk van, nincs az a para, mint most nálunk, hogy hónapok óta nem tudjuk, hol gyűljünk össze. Van, ahol az önkormányzat adta a helyiséget, de nekünk ezzel nincs jó tapasztalatunk, mert azokkal a civilekkel nem bánnak igazán jól, kiszolgáltatott helyzetbe kerülnek az önkormányzat által. Szicíliában, egy régi várhegyen volt az irodájuk, amit az önkormányzattól kaptak meg, milyen üzenet értéke van, hogy rálátsz az egész városra... már a szimbolikája is nagyon szép volt.

Kleisz Teréz:

Számomra az a fontos, tud-e létrehozni komoly társadalmi változásokat egy közösségi alapítvány, képes legyen ott lenni, ahol valódi transzformációk történnek. Ahhoz, hogy érezd a hatékony változásnak valamilyen elemét, ahhoz a civil szféra nem elég, illetve olyan nagyságrendű tőkével kellene rendelkezni, amely az elképzeléseit megkérdőjelezhetetlenné teszi, de ez egyelőre nincs kilátásban, tehát kollaborálni kellene. Együtt kéne működni az önkormányzati szférával, az üzleti szférával, hogy igazán nagyot tudjunk durranítani, de ebbe az irányba nem tudtunk elmenni, maradunk csak a civilségnél. ezért maradunk a mikro megjelenéseknél.

Nem tudjuk azt kommunikálni, hogy változás történt Pécsen, az emberek tudatát ez a szint nem érte el. Ilyen a politikai kultúra, hogy most nem lehet együttműködni ezekkel a szektorokkal, mert ezek most mind félnek, és nem is hagynák. Marad a kis lépésekben haladás politikája, rendesek vagyunk, támadhatatlanok vagyunk, hosszú távra tervezünk, hiteles, pici ügyek alapján építkezünk. de ennek a társadalmi láthatósága csekélyebb.

9. Összefoglalás, javaslatok

„Az okos ember nem néz annyira háta mögé, mint inkább maga elibe, elveszett kincse siratása helyett inkább azt tekinti s vizsgálja, mit menthetett meg, s avval bélelgedni s lassankint, többet szerezni iparkodik”.²⁹

²⁹ Széchenyi István Hitel

Egy közösségi alapítvány felállítása és működtetése nem önmagában cél, csak akkor hasznos, ha hozzájárul a közösség fejlődéséhez, a közösség életminőségének javulásához.³⁰ Ha feltesszük a kérdést ennek a kijelentésnek a mentén, hogy szükség van-e közösségi alapítványokra, azt gondolom, hogy a válasz egyértelmű igen. Ha feltesszük a kérdést, hogy most van-e rá szükség, én azt válaszolom, hogy erre mindig szükség van. A további kérdések, amelyekre viszont nem tudok egyértelműen választ adni, hogy meg tudjuk-e valósítani rövid időn belül, hogy a közösségi alapítványok legalább régiós szinten elérhetőek legyenek, és ha igen, mik a feladataink, vannak-e magyar sajátosságok, és ha igen, mik azok, pontról pontra mit kell tennünk, hogy a kitűzött célunk sikerüljön?

Mit is tehetünk először? Szembe megyünk a magyar mentalitással, magunk is elhisszük, hogy jöhetnek létre közösségi alapítványok hazánkban is. Ez az optimista hozzáállás önbeteljesítő, de ha magunkban sem bízunk, hogy várhatnánk el másoktól, hogy bízzanak bennünk?

Legyünk kitartóak, a vállalkozók jelentős része már tudja, hogy sok potenciális vevővel szállítóval kell felvenni a kapcsolatot, azokból néhányal el is indul az együttműködés, akik közül a lemorzsolódások miatt csak néhányan maradnak meg állandó, megbízható partnerek. Miért lenne ez másképp a civil szektorban? A közösségi alapítványok esetében egyébként is deklaráltan legalább tíz évnek kell eltelnie, hogy megerősödjön környezetében, és befolyásoló tényezővé váljon.

Egyetértek azzal, hogy tovább kell keresni azokat a közösségeket, akik saját életterük jobbításán tevékenykednek. És nem csak közösségeket, hanem akár egy-egy magánszemélyt, akinek van civil múltja, vannak tapasztalatai, és van hitele a településén. Ha megvan a bizalom, kiválaszthat maga köré olyan önkénteseket, akikkel el tud indulni az úton.

Hogy közérthetően lehessen kommunikálni a közösségi alapítványok küldetését, érdemes rövid, egyszerű megfogalmazásokat kialakítani, a hirtelen sok információ eltántoríthatja az érdeklődőket. Ez a megoldás az üzleti életben már elfogadott, miért ne lehetne itt is alkalmazni? Egyébként sem riadnék vissza attól, hogy a forprofit szféra adaptálható eszközszerét jobban megismerjék a civilek.

³⁰ http://kozosalapon.hu/hu/info/miben_segitunk/ph_cikk

Talán csökkenne az a kimondatlan, de erősen „tapintható” ellenállás, ami a két fél között van, és inkább az együttműködésre törekednének. Hiszen ha tisztán a célokat nézzük, mindkettőjük számára fontos kell legyen saját környezetük, benne lakóközösségük fejlesztése.

Ide tartozik, hogy komoly, szervezetépítő munkát pusztán önkéntesként nem lehet végezni, mint ahogy az interjúban minden alany egyet is értett ezzel. Meg kell teremteni alapítványonként legalább egy alkalmazotti státusz finanszírozását, főleg a kezdetekben, amikor még az adománygyűjtésből is kevés forrás származik.

A munkatársaknak és az önkénteseknek fel kell vállalni társadalmi tőkéjük bevonását a közösségi alapítvány munkájába. Valamint tudatosan fejleszteni azt, mint ahogy egy /profi/ cég nyilvántartást vezet a vele kapcsolatban álló partnerekről – legyen akár vevő, szállító, kiegészítő szolgáltatást nyújtó/, úgy a közösségi alapítvány is kezelje tudatosan saját kapcsolati hálóját. Tapasztalatom szerint pl. az adományozó cégek kifejezetten örülnek, ha információt kapnak az általuk támogatott projekt megvalósulásáról, esetleg magát a folyamatot is szívesen nyomon követik. Ha megosztjuk velük a sikereket, máskor is könnyebben megszólíthatók, akár új támogatók bevonására.

És itt ne csak a pénzben juttatott adományokat becsüljük meg, hanem bátran gondolkozzunk pro bono felajánlásokban is. Talán valaki először óvatosságból a kisebb kockázattal járó támogatási formát választja, de a bizalom, a személyes tapasztalatok kialakulása után akár az anyagi támogatás is elképzelhető részéről. Nagyon sok olyan terület lehet, amit egy kis utánajárással akár pro bono felajánlásként is meg lehetne kapni, óvva a rendelkezésre álló szűk pénzügyi keretet /terembérlet, könyvelés, marketing szolgáltatások, szervezetfejlesztés/. Természetesen érezhető, hogy ez a szerteágazó tevékenység sem végezhető önkéntes alapon, ám kijelenthető, hogy egy fizetett munkatárs nagy eséllyel „hozhat annyi pénzt a konyhára”, amennyibe a foglalkoztatása kerül.

Mindenképpen nagyobb kaput nyitnék az új típusú önkéntesek irányába, az ő generációjukban kevesebb a keserűség, értik az online világot, lelkesedésük – kiegészülve az idősebbek tapasztalatával – új lendületet adhat a szervezésnek. És hiszem, hogy ha már fiatalon megtapasztalják a közösségépítés mibenlétét, az önzés nélküli segítség felemelő érzését, akkor megtanulják a közjó szolgálatát, még akkor is, ha a köz most csak egy kisebbség.

Felhasznált irodalom

- Benedek Gabriella – Kovács Edit – Scsaurszki Tamás (2009b): *Túl a pénzekén 1. A közösségi alapítványok: szükségszerűség és alaptevékenységek*. Baranyai Civil Korzó
- Benedek Gabriella – Kovács Edit – Scsaurszki Tamás (2009c): *Túl a pénzekén 2. Helyi fejlesztést helyi forrásokból!* Baranyai Civil Korzó,
- Benedek Gabriella – Kovács Edit – Scsaurszki Tamás (2009d): *Túl a pénzekén 3. A közösségi alapítvány mozgalom: támogatók és önkéntesek*. Baranyai Civil Korzó,
- Benedek Gabriella – Kovács Edit- Scsaurszki Tamás: *Közösségi Alapítványok Magyarországon – a Ferencvárosban és azon túl* Civil Szemle 2012/2
- Czike Klára - Bartal Anna Mária (2005): *Önkéntesek és nonprofit szervezetek – az önkéntes tevékenységet végzők motivációi és szervezeti típusok az önkéntesek foglalkoztatásában*. Civitalis Egyesület, Budapest
- Czike Klára- Kuti Éva (2006): *Önkéntesség, jótekonyság, társadalmi integráció* Nonprofit Kutatócsoport és Önkéntes Központ Alapítvány
- Farkas Zoltán (2013) : *A társadalmi tőke fogalma és típusai* Szellem és Tudomány 4 évf. 2
- Fukuyama Francis (1997): *Bizalom. A társadalmi erények és a jólét megteremtése*. Budapest, Európa Könyvkiadó
- Kákai László–Sebestény István: *A nonprofit szektor súlya és a gazdasági válság hatása Magyarországon* Civil Szemle 2012/3
- Kuti Éva (2010) : *Az önzés iskolája? Vállalati mecenatúra – CSR környezetben* Nonprofit Kutatócsoport
- Kuti Éva (2005) : *A jótekonyság vállalati stratégiája* Nonprofit Kutatócsoport
- Orbán Annamária – Szántó Zoltán: *Társadalmi tőke* Erdélyi Társadalom 3. évf. 2. szám
- Putnam, Robert: *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press, Princeton 1993
- Scsaurszki Tamás: *Közösségi Alapítványok I.* Civil Szemle 2007/1

Scsaurszki Tamás: *Közösségi Alapítványok II: Civil Szemle* 2007/2

T. Puskás Ildikó: *Örülök, hogy segíthettem...Beszélgetések a társadalmi szerepvállalásról.* Budapest, Kossuth Kiadó 2006.

Tocqueville, Alexis de *A demokrácia Amerikában* Gondolat Kiadó Budapest 1983

Internetes hivatkozások:

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpg007.html letöltés: 2019. március 20

<http://kozosalapon.hu> letöltés ideje: 2019. április 15

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.23.8075&rep=rep1&type=pdf> letöltés ideje: 2019. április 4.

<https://www.clevelandfoundation.org/> letöltés ideje: 2019. február 26.

<https://www.wpgfdn.org> letöltés ideje: 2019. február 26

<https://www.communityfoundationni.org/> letöltés ideje 2019. március 10.

<https://szka.org/> letöltés ideje: 2019. február 26

<https://www.wingsweb.org/> letöltés ideje: 2019. március 10.

http://kozosalapon.hu/hu/info/miben_segitunk/ph_cikk letöltés ideje: 2019. április 12.

<https://www.alliancemagazine.org/analysis/supporting-european-community-foundations> letöltés ideje: 2019. március 28.

<http://www.szociologia.eu/bizalom-tarsadalomelmlete-es-tarsadalmi-toke-szociologiaelmletefuzer-katalin> letöltés ideje: 2019. április 20.

<https://www.komunitninadace.cz/en> letöltés ideje: 2019. március 3.

The situation of community foundations in Hungary in 2019

One of the main characteristics of human beings living in a community is the particular attention of never abandoning the poor, the sick and the helpless. Most people can instinctively be engaged in such a noble activity, however, many organizations have been doing this special help and support for several hundred years in a very systematized way. The community foundation represents one of the forms of such organizations mentioned above. The special attention paid by community foundations isn't aimed at a particular, concrete issue, the goal is to help to establish a connection between the donors and the grantees. Due to their expertise and their well-acquaintance with the region, the community foundation builds a bridge between the two parties, creates and fosters trust, helps to orientate the clients.

Community foundations have three main activities: collecting and distributing funds, organizing the community.

In the USA the first community foundation was established in 1914 by unifying several major assets which had been offered for charity purposes. The main objective was to invest the wealth and this way to save this valuable financial resource. The net yield of the invested money would ensure the continuous financial support for charity activities of the members of the organization. This type of organization used to function only in the American continent, they arrived in Europe in 1979. It became more popular in the post-socialist countries after the change of the communist regime, however, only three organizations have been operating so far in Hungary.

I myself found out about this type of institutions three years ago in 2016 and I felt motivated to take part in the work of such a novel, updated civil organization. I have always been a keen, enthusiastic supporter of local place-based philanthropy aiming at organising the close neighborhood. I have built a very close network and connection with the entrepreneurial sector, therefore my participation was a logical move.

We have promoted and made our Térerő Community Foundation well-known in our city of Miskolc, we have organised two charity events when we achieved to collect and donate several millions of HUF to local organizations.

I myself participated in the International Conference of the European Community Foundation Initiatives in Cardiff in 2017. I have had the opportunity to go for a cross-border peer learning programme in other, more experienced organizations. I am absolutely convinced of the capabilities and the feasibility of these initiatives, I have met fantastic, thriving communities.

I am truly interested to find the answer why the idea of community foundation isn't spreading as quickly in Hungary as it is in the nearby countries which have similar geographical and economic characteristics.

Finding the answer to this question is the topic of my thesis.

After having familiarized myself with the history and the characteristics of community foundations, I interviewed several experts in the field. I intent to present these opinions and approaches – even by contrasting the opposite mindsets, views- in the second part of my thesis.

We have examined the current situation based on the dimensions of political, social, economic factors, analysed how these factors could influence the function of these organizations. Do these factors inspire, promote the new organizations or prevent them from being created, developed?

I have reached a final conclusion regarding this concept based on several circumstances. Let us suppose, firstly, there is a professional team with enthusiastic and perseverant team members who start to build connections within the community, who can gain the absolute trust of the citizens. Secondly, if they can work not only as volunteers but as remunerated colleagues as well, they might be able to build a solid base in their neighborhood. This way they will be able to succeed in the field of collection and distribution of donations on the long run. At the same time they might be able to accomplish their main mission: to involve civilians into the proactive community life, in spite of the fact that the current political conditions aren't favorable towards civil organizations.

1. sz. melléklet

Interjúvázlat

1. Mi a véleménye a közösségi alapítványok helyzetéről ma Magyarországon?
2. Mi az oka, hogy hazánkban arányaiban jóval kevesebb közösségi alapítvány van, mint a környező országokban?
3. A politikai környezet hogyan befolyásolta, befolyásolja a közösségi alapítványok munkáját?
4. Tapasztalt-e környezetében a közösségi alapítványokkal kapcsolatban szkeptikus, távolságtartó megnyilvánulásokat?
5. Mennyire tartja fontosnak önkéntes szervezetben a professzionális munkát, elvárható-e a civil szektorban a profizmus?
6. Az adománygyűjtés jelent-e nehézséget napjainkba a közösségi alapítványok számára?
7. Egyetért-e azzal, hogy a közösségi alapítvány gazdálkodásának alapja a jelentős vagyon tulajdonlása?
8. Ha igen, látja-e realitását annak, hogy a ilyen vagyonok felett rendelkezzenek a közösségi alapítványok a közeljövőben?
9. Az Európai Unió és a hazai pályázatok segíthetik-e a közösségi alapítványok működését?

2. sz. melléklet

Interjú alanyok

Kuti Éva Phd közgazdász, szociológus, a civil szféra kiemelkedő hazai szaktekintélye

Scsaurszki Tamás a Gyökerek és Szárnyak Alapítvány Kuratóriumának elnöke, a Ferencvárosi Közösségi Alapítvány alapító kurátora

Barna Era a Ferencvárosi Közösségi Alapítvány igazgatója

Dr. Kleisz Teréz Phd a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar docense, a Pécsi Közösségi Alapítvány kurátora

3. sz. melléklet

A Közös Alapon infografikái a közösségi alapítványokról

